

Eina nuo 1988 m. spalio 28 d.

LPKTS puslapis interne: <http://www.lpkts.lt>

LIETUVOS POLITINIŲ KALINIŲ IR TREMTINIŲ SĄJUNGOS SAVAITRAŠTIS

* 2014 m. balandžio 18 d. *

Sveikiname Šventų Velykų proga

Brangūs buvę tremtiniai, politiniai kaliniai, Laisvės kovų daiviniai, LPKTS nariai, „Tremtinio“ skaitytojai,

Nuoširdžiai sveikiname šv. Velykų proga. Kristaus Prisikėlimo šventė teprilido širdis šviesos ir džiaugsmo, vilties ir stiprybės. Teneprista dvasinio pakilimo ir džiaugsmo, naujų sumanymų ir prasmingų darbų Tėvynės labui. Sveikatos ir ramybės šeimose.

**LPKTS pirmininkas Gvidas Rutkauskas,
LPKTS valdyba,
„Tremtinio“ redakcija**

LPKTS Panevėžio filialas sveikina likimo brolius ir seses, visus geros valios žmones šv. Velykų proga, prašydami, kad prisikėlės Kristus laimintų siekiančius gerovės mūsų Tėvynei, linkédami visiems sveikatos, artimųjų meilės ir dvasios stiprybės neramaus pasaulio vėjuose.

Velykų papročiai

Artėjant gražiausiai metų šventei šv. Velykoms jaunujų turistų centro kraštotoyrinių kai nutarė pasidomėti, kaip šias šventes šventė mūsų seneliai, palyginti kaip dabar švenčiamė mes.

I svečius pasikvietėme Lietuvos politinių kaliniai ir tremtiniai sajungos Šiaulių filialo narę Virginiją Arlauskienę, kuri mūsų žinias papildė tremties prisiminimais.

Viešnia papasakojo, kad šv. Velykų laukimas senovėje prasidėdavo Gavėnios pradžia. Reikėjo ilgas septynių savaites laukiati ateinančių Velykos. Velykų išvakarėse eidavo į bažnyčią parsinešti šventos ugnies. Tada užkūrė šventą ugnį galėjo virti margučius. Juos margindavo svogūnų lukštais, šienu.

Tremtyje šv. Velykas paminedavo maldomis už Lietuvą, už tuos, kurie dar labiau varsta lageriuose ar yra žuvę. Visa šeima pasidalindavo vieną kiaušinį, kukliai pavalydavo ir viskas.

Sovietmečiu buvo drau-

džiama švesti Velykas, bet žmonės vis tiek šventė, dažė margučius.

Po to mūsų kraštotoyros mokytoja S. Staškuvienė, kuri taip pat yra LPKTS Šiaulių filialo narė, pamokė, kaip pasidaryti „auksinį“ kiaušinį. Turejome atsinešę kietai virtū kiaušinių, ant jų lipalų klijavome makaronus – žvaigždutes ir nupurškėme „auksiniais“ dažais. Iš mažų makaronų ga-

Mielus „Tremtinio“ skaitojojus ir jų artimuosius nuoširdžiai sveikinu šv. Velykų proga ir linkiu tikro Prisikėlimo širdyje ir stipraus tikėjimo, jog visi geri darbai ir kilnūs siekiai turi prasmę. Priimdamai Prisikėlimo džiaugsmo dovaną taip pat neturime pamiršti, jog visa, kas gera, turi savo kainą ir visada reikalauja pasiaukojimo bei atsidavimo.

Būkime atlaidesni ir tolerantiškesni artimiesiems, pamirškime nesutarimus, džiaugsmo ir naujos kurybinės energijos semkimės iš atbundančios gamtos ir vieni kitų.

Pagarbiai –
**Vincė Vaideviutė
MARGEVIČIENĖ,
LR Seimo narė, TS-LKD
Politinių kaliniai ir
tremtiniai frakcijos
pirmininkė**

lima suklijuoti įvairiausius ornamentus, o juos „nuauksavus“ išeina labai įdomūs margučiai.

Renginyje ne tik išgirdome, kaip buvo švenčiamos šv. Velykos seniai, kaip dažomi margučiai, bet ir sužinojome dar vieną naują margučių dažymo būdą, patys pasidalijome, kaip mes švenčiame gražiausią pavasario šventę.

**Ieva KUBLICKAITĖ,
Šiaulių Simono Daukanto
gimnazijos II a klasės
mokinė**

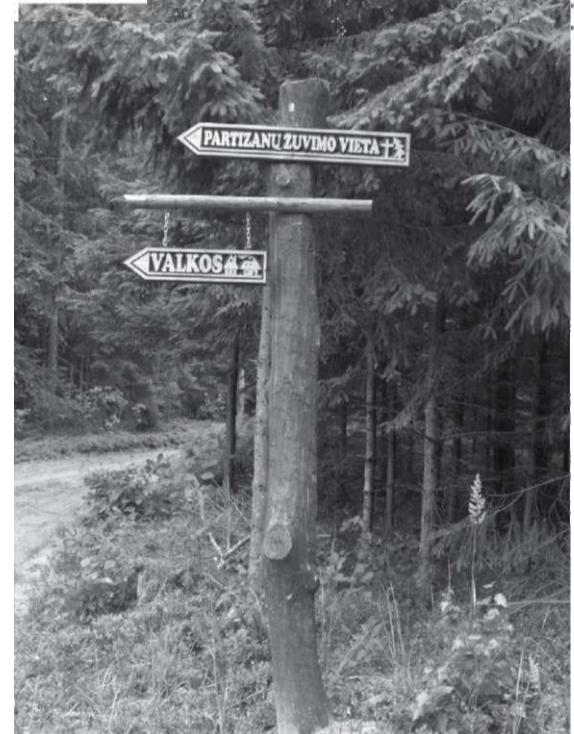
Jaunieji turistų centro kraštotoyrininkai margina velykinius margučius

Miškuose saugomas Laisvės kovotojų atminimas

Lietuvos politinių kaliniai ir tremtiniai sajunga džiaugiasi sėkmingu bendradarbiavimu su Lietuvos generaline miškų urėdija ir atskiromis urėdijomis, siekiant išsaugoti Laisvės kovų ir kovotojų atminimą.

Pradedame spaustinti straipsnių ciklą, kuriame miškų urėdijos pateiks informaciją apie jų valdomoje valstybinių miškų teritorijoje esančius partizanų bunkerius, Laisvės kovotojų žūties vietas, jose pastatyta paminklų, ir papaskos, kaip urėdija prižiūri minimus objektus, privažiavimo kelius ir kita.

Skaitytojams pateikiame VI Šakių miškų urėdijos informaciją.

Rodyklė, nurodanti kryptį į Valkų mūšio ir partizanų žūties vietą

Laisvės kovotojams. Paminkle iškaltos 19 žuvusių Lietuvos partizanų pavardės. 2012 metais visose miško kelių susirkittimo vietose, vedančiose į Valkų kalvų mūšio vietą, lankytųjų patogumui pastatytos meniskos krypčių rodyklės, taip pat išrengta grūntinė mašinų stovėjimo aikštė. Periodiškai prižiūrimi privažiavimo keliai.

Sakių girininkijos 35 kvartale, sklype Nr. 8 yra partizanų brolių Astrauskų žūties vieta. Šioje vietoje slėptuvė neatstatyta, tačiau pastatytas paminklas, žymintis partizanų žūties vietą. (keliamą į 6 psl.)

LPKTS valdybos posėdyje

Balandžio 12 dieną Lietuvos politinių kalinių ir tremtinių sąjungos buveinėje įvyko pirmasis LPKTS XXI suvažiavime išrinktos valdybos posėdis. Jį pradėdamas LPKTS pirmininkas dr. Gvidas Rutkauskas padėkojo visiems už jį balansuviems ir patikslino suvažiavimo metu pasirinktą komandą: Gediminas Ūogintas, Zenonas Čerkauskas, Vilhelm Haase, Birutė Kažemėkaitė ir Edvardas Stroñcius. Naujasis pirmininkas paprašė valdybos narių patarimų, pasiūlymų ir geranoriško požiūrio.

Pirmajai posėdžiu pirminkavusiai valdybos narė Valerija Jokubauskienė paprašė tylos minute pagerbti Amžinybėn išskeliausio ilgamečio LPKTS Šiaulių filialo pirmininko ir Šiaulių apskrities koordinatoriaus Ceslovo Dirkės atminimą.

Patvirtinus posėdžio darbotvarkę buvo aptartas kovo 29 dieną įvykęs LPKTS XXI suvažiavimas.

Toliau valdybos laukė atsakingas darbas – išsirinkti valdybos pirmininką. Iš 17 posėdyje dalyvavusių valdybos narui 14 savo balsą skyrė Rasai Duobaitei-Bumbulienėi, 3 – Juozui Savickui. Naujoji valdybos pirmininkė savo pavauduotojus pažadėjo pasirinkti kitame valdybos posėdyje ir perėmė vadovavimą valdybai.

Nutarta LPKTS tarybos posėdži surengti balandžio 26 dieną 9.30 val., prieš tą pačią dieną įvyksiantą TS-LKD PKTF konferenciją. Tarybos posėdyje bus renkamas LPKTS tarybos pirmininkas, kandidatais į šias pareigas pasiūlyti Petras Musteikis, Vincente Vaidevutė Margevičienė ir Birutė Kažemėkaitė. Taip pat tarybos posėdyje bus formuojami nauji LPKTS komitetai ar tėsiama iki šiol veikiančių komitetų veikla. Ilgametis LPKTS pirmininkas dr. Povilas Jakučionis atkreipė dėmesį į socialiniame tinkle „Facebook“ Jurijaus Subotino skleidžiamą partizanų šmeižtą. Valdyba pritarė siūlymui dėl šmeižto kreiptis į prokuratūrą.

Gvidas Rutkauskas ir Petras Musteikis.

Buvęs LPKTS valdybos pirmininkas Edvardas Strončikas valdybai pateikė UAB „Vitedra“, besnuomojančios dalį LPKTS patalpų, prašymą sumazinti patalpų nuomas kainą. Valdyba galutinio sprendinė.

LPKTS valdybos pirmininkė Rasa Dubaitė-Bumbulienė ir LPKTS pirmininkas dr. Gvidas Rutkauskas

mo nepriėmė, pasiūlė naujiems LPKTS vadovams derėtis dėl nuemos kainos.

Dėl renginių gausos nuspręsta anksčiau planuoto žygio „Tauro apygardos partizanų takais“ šią gegužę nerengti, atidėti spalio mėnesiui.

Jaunesnių kartos komiteto pirmininkė Dalia Maciukevičienė papasakojo apie pasirengimą LPKTS jaunesnių kartos XI saskrydžiui, įvyksiantiam gegužės 31 dieną Pakruojo dvare, pristatė renginio programą, organizacijas, su kuriomis bendradarbiaujama rengiant saskrydį.

LPKTS pirmininkas G. Rutkauskas valdybos narius informavo apie LPKTS profsąjungos sukūrimą. Kalbėta apie sukūrimo priežastis.

Povilas Jakučionis atkreipė dėmesį į socialiniame tinkle „Facebook“ Jurijaus Subotino skleidžiamą partizanų šmeižtą. Valdyba pritarė siūlymui dėl šmeižto kreiptis į prokuratūrą.

Buvęs LPKTS pirmininkas priminė, kad lapkričio mėnesį baigiasi LPKTS sutartis su Kauno miesto muziejumi dėl Kauno Tremties ir rezistencijos muziejaus.

Loreta Kalnikaitė iškėlė klausimą dėl tremtinių daugiauvaikių motinų vienos valstybinės pensijos pasirinkimo.

Valerija Jokubauskienė vienius pakvietė gegužės 3 dieną dalyvauti LPKTS Šiaulių filialo ir choro 25-mečio šventėje.

Posėdžio pabaigoje Ona Tamošaitienė išdalijo valdybos nariams po LPKTS valdybos reglamentą, o Jūratė Antulevičienė padėkojo buvusių valdybos pirmininkui už bendradarbiavimą.

„Tremtinio“ inf.

Ministerijoje diskutuota tremtinių grįžimo klausimais

Balandžio 11 dieną Socialinės apsaugos ir darbo ministras Algimantas Pabeckienė per apskrito stalo diskusiją buvusių politinių kalinių ir tremtinių bei jų šeimų narių grįžimo į Lietuvą bei kitais socialinės paramos klausimais.

Socialinės apsaugos ir darbo ministrė Algimanta Pabeckienė per apskrito stalo diskusiją su buvusių politinių kalinių ir tremtinių atstovais pasidžiaugė, kad šiemet vėl atnaujinamas lėšų skyrimas į Lietuvą grįžtančių buvusių tremtinių bei jų šeimos narių gyvenamajam būstui įsigytį. Pasak ministrės, 2014 metais šiam tikslui iš valstybės investicinio fondo bus skirta 700 tūkstančių litų, 2015–2017 metų laikotarpiu papildomai planuojama skirti dar 6 milionus litų butams įsigytį. Dar beveik 1,5 milijono litų ketinama skirti socialinės integracijos priemonėms – tai ir buvusių tremtinių persikėlimo išlaidoms kompensuoti, lietuvių kalbos mokslui, gyvenimui. Ministrė taip pat pristatė tremtinių sugrįžimo į Lietuvą klausimų nuveiktus darbus ir aptarė artimiausiais metais ne maža dalis jų įsigyvens naujuose būstuose.

„Kadangi didžioji dalis tremtinių pageidauja įsigyventi Vilniuje, kreipiausiu į Vilniaus miesto mera, kviesdama bendradarbiauti sprendžiant

„1992–2013 metais butais aprūpinta 1930 šeimų, valstybės parama persikėlimui ir socialinei integracijai pasinaudoję 4138 grįžę asmenys. Įsteigtas 60 butų Grįžtančių tremtinių laikino apgyvendinimo punktas, įrengti 80 vietų globos namai „Tremtinių namai“. Tremtinių vaikai ir vaikaičiai lietuvių kalbos ir tradicijų bei vidurinio išsilavinimo gali siekti Vilniaus lietuvių namų gimnazijoje“, – teigė A. Pabeckienė.

Pasak jos, dėl prieš kelerius metus Lietuvą užklupusios sunkios ekonominės padėties ir šiandien tebejaučiamų jos neigiamų padarinių ne visus įsipareigojimus grįžtantiems tremtiniams ir jų šeimos nariams spēta įvykdyti. A. Pabeckienės teigimu, Lietuvoje butų dar laukia 314 grįžtančių tremtinių šeimų, pateikusiu prašymus apsirūpinti butais savivaldybėse, tačiau artimiausiais metais ne maža dalis jų įsigyvens naujuose būstuose.

„Kadangi didžioji dalis tremtinių pageidauja įsigyventi Vilniuje, kreipiausiu į Vilniaus miesto mera, kviesdama bendradarbiauti sprendžiant

šią opią problemą ir pasiūliau 40 šeimų (su jų sutikimu), gyvenančių Grįžtančių tremtinių laikino apgyvendinimo punkto butuose, skirti jiems šiuos butus gyventi nuolat, nuomas pagrindais su teise juos privatizuoti. Vilniaus meras šiam pasiūlymui pritarė“, – teigė ministrė.

1992 metais Lietuvos valstybė įsipareigojo padėti reabilituotų buvusių politinių kalinių, tremtinių bei jų vaikų šeimoms sugrįžti į Lietuvą ir integroti į šalies gyvenimą. Vyriausybė apibrėžė bazines priemones ir tokiu būdu suteikė galimybes įgyvendinti grįžtančių asmenų teisėtus lūkesčius ir laikytis valstybės prisijimų įsipareigojimų jų atžvilgiu. Įgyvendindama šias priemones Socialinės apsaugos ir darbo ministerija grįžtantiems politiniams kaliniams ir tremtiniams bei jų šeimų nariams nuomas pagrindais suteikia gyvenamasių patalpas (butą). Ministerija taip pat skiria valstybės paramą grįžtančių asmenų persikėlimo išlaidoms padengti ir socialinės integracijos priemonėms vykdyti.

„Tremtinio“ inf.

Ragina šalies vadovo postą patikėti jau išbandytam

Balandžio 14 dieną Seimo opozicijos lyderis Andrius Kubilius tradicinėje pirmadienio spaudos konferencijoje pabrėžė, kokia sudėtinga tarptautinė situacija Lietuvos kaimynystėje. Jis konstatavo, kad Rusija pradėjo ginkluotą karą Ukrainoje: „Visi separatistiniai veiksmai vyrukų, ginkluotų rusiškais ginklais, dėvinčių vienodas uniformas ir veikiančių, kaip gerai ištreniruotas „specnazas“ yra akivaizdus įrodymas, kad Vladimiras Putinas nesiruošia sustoti“.

Jis taip pat pabrėžė, kad Ukraina turi teisę ir pareiga gintis visa ginklo jėga, o Vakarai turi nustoti reikšti „gilų susirūpinimą“ ir raginti Rusiją „deeskaluoti“ situaciją, nes Rusija tokius Vakarų pasikartojančius raginimus supranta kaip skatinimą dar labiau eskaluoti ir didinti įtamprą kaimyninėje valstybėje.

Pasak jo, Rusija turi būti stabdyta dabar ir nedelsiant, o Lietuva tuo turi būti gyvybiškai suinteresuota.

A. Kubilius atkreipė dėme-

si, kad štai tokį įvykių fone vyks Prezidento rinkimai netik Ukrainoje, bet ir Lietuvoje: „Keista, kad Lietuvos žiniasklaida ir politikos apžvalgininkai netgi tokiomis aplinkybėmis vis dar skundžiasi, kad yra labai blogai, jog Prezidento rinkimuose Lietuvos nėra intrigos. Dėl to jie, tariai, nebéra įdomūs. Lyg svarbiausia rinkimų funkcija yra kurti „įdomias intrigas“, kad apžvalgininkams nebūtų nuobodu. Lietuvai reikia ne rinkinių intrigų, o stipraus Prezidento dar vienai kabinetui. Tai, kad Dalios Grybauskaitės konkurentai palyginus su ja atrodo silpnai – ne D. Grybauskaitės problema, o jos privalusas“.

Jis pripažino, kad D. Grybauskaitės konkurentų rinkimų kampanijos kol kas atrodo labai silpnai, partijos už savo kandidatus agituoja taip, lyg linkėtų savo kandidatams blogo. Jis paragino kandidatus „geriau nerašyti išlygų ant bendros visų kandidatų deklaracijos dėl etiškos rinkimų

kampanijos, nes tas išlygas parašo su elementariomis šiurkščiomis gramatikos klaidomis“, aiškiai turėdamas omenyje Naglių Puteikį.

Opozicijos lyderis mano, kad tokiomis aplinkybėmis, kokios klostosi aplink Lietuvą, neturime prabangos dirbtinai siekti Prezidento rinkimuose kokių nors intrigų ar sielotis, kad jų šiuose rinkimuose yra per mažai. Pasak jo, juodų „intrigų“ užtenka aplink Lietuvą – Ukrainos Prezidento rinkimai vyksta su rusiška „intriga“.

„Neturime prabangos ir eksperimentuoti su Lietuvos likimu, Lietuvos vadovo postą patikėdami tam, kuris tokia atsakomybe dar nėra išbandytas. Prezidento rinkimai gali ir turėtapti ne tuščių intrigų ar ambicijų kovos arena, o sutelktos paramos iki šiol vykdytai solidžiai ir atsakingai politikai demonstracija. Šiomis didelių geopolitiškių iššūkių dienomis tai būtų pats tinkamiausias Lietuvos žmonių atsakas“, – teigė A. Kubilius.

Ingrida VĖGELYTĖ

Ivykiai, komentarai

Ukrainoje sprendžiasi visos Europos demokratijos likimas

Kai pernai rudenį kalbėjome apie Rytų partnerystės projektą ir jo perspektyvas, buvo nemažai žmonių, ivykius vertinančių optimistiškai – kad Ukrainos (šalies, kurios dalyvavimas šiame projekte pagrįstai buvo laikomas pačiu svarbiausiu) prezidentas Viktoras Janukovyčius pasirašys asociacijos sutartį. Priežastis taip manyti, matyt, buvo paprasta – vadovavomės vakarietiškos demokratijos išugdyta logika, sakančia, kad bet kurios nepriklausomos Europos valstybės siekis yra klestėjimas ir demokratija. Tad jeigu Ukraina pareiškė norą suartėti su Europos Sąjunga, iškūnijančia tokius siekius, taip ir bus. Žinoma, visi puikiai supratome, kad Ukrainos poslinkiu į ES pusę labiausiai bus nepatenkinta Rusija, savo ruožtu kurianti vadinamąjį Eurazijos sąjungą, kurios perspektyvos – Ukrainai pasirinkus visai ne ją, bet Europos Sąjungą (kuriai kaip patsvarą Putinas ir sugalvojo Eurazijos sąjungą) – švelniai tariant, būtų abejotinos. Juk kas norės stoti į Putino organizuojamą darinį, jeigu nuo jo nusisuko didžiausia po Rusijos šio regiono valstybė?

Šiandien realybė tokia – Ukrainos prezidentas V. Janukovyčius sutarties nepasiraše paskutinę akimirką, ukrainiečiai, svajoję gyventi padoriai kaip ES šalių piliečiai, tokio savo šalies vadovo žingsniu nepateisino ir sukilo. Galiausiai viskas baigėsi krauso praliejimu Maidano aikštėje Kijeve ir korumpuotos valdžios su Janukovyčiumi priešakyje nubvertimu. Visame šiame ivykių sraute lyg ir netiesiogiai, tačiau jaučiamai, dalyvavo Putino Rusija. Tai ji tampė už virvucių Janukovyčių, tai jos specialiųjų tarnybų žmonės Maidane organizavo provokacijas, nusinešusias per šimtą gyvybių, ir, galu gale, Rusijos kariai, nusinėmė atpažinimo ženklus, užėmė Ukrainos teritoriją – Krymą. Tačiau ne šiaip užėmė, bet paskelbė tą teritoriją Rusijos nuosavybe! Pasaulis neteko žado – iki tol ivykius Ukrainoje stebėjė ir vertinė kaip politinę Vakarų ir Rusijos įtaką kova, pasaulis Europoje išvijo patį tikriausią karinės agresijos prieš nepriklausomą valstybę aktą. Kai kas iš Vakarų politikų pasibaisėjo tokia Rusijos pradėta politine veikla, tačiau ižvalgesni politikai (ypač buvusių SSRS okupuotų, o dabar ES priklausančių šalių) priminė, kad šią politiką Putino Rusija vykdė jau seniai, o Vakarai apsnūdo taikaus gyvenimo užliūliuoti. Negana to, kad užsnūdo, bet dar ir lengvabūdžiai leidosi Putino suimami užgerklės energetinės priklausomybės letena.

Amerikiečiai pateikė informaciją, kad Rytų Ukrainoje užiminėjant valstybinius administracinius pastatus dalyvauja Rusijos specialiųjų pajėgų kariai, tačiau ne atvirai ginkluoti, bet persirengę civiliai. Taip leidžia manyti profesionaliai koordinuojami separatistų veiksmai. Akivaizdu, kad Rusija, tikrai neatsisakiusi planu suskaldyti, paskui ir užgrobiti Ukrainą, įmėsi kiek kitokios nei Kryme takto, tai yra valdžią Rytų Ukrainoje palaiptiniu perima neva civiliai rusakalbiai (vadovaujami rusų specialistų), o ne uniformuoti ginkluoti būriai be atpažinimo ženklų. Be abejo, Rusija visais kanalais skelbia nedalyvaujančių Ukrainos ivykiuose ir nesantį suinteresuota. Tiesa, pirmadienį pasirodė filmuota medžiaga, kad viename mieste ukrainiečių milicijai, matyt, nesiryžusiai besalygiškai perėiti separatistų pusē, vadovauti įmė Rusijos kariuomenės pulkininku prisistatęs asmuo. Be to, kitame mieste prie užimtos administracijos įmė patruliuočiai gerai ginkluoti, uniformuoti žmonės, iš kurių išvaizdos galima spręsti, jog tai specialiųjų pajėgų kariai, jau kelios dienos dirbantys savo darbą be poilsio (apie tai byloja apželė veidai – vyrai skutosi mažiausiai prieš porą dienų). Taip pat karinio aerodromo užėmimas kelia pagrįstų įtarimų, kad tokiai operacijai atlitti buvo reikalingi specialiai parengti žmonės, o ne civiliai, kad ir karininko vadovaujami (aerodromo užėmimas rodo ir karinės strategijos požymius – kad vyriausybės ukrainiečių pajėgos negalėtų juo pasinaudoti. To tikrai negalejo sugalvoti civiliai). Beje, Rytų Europos studijų centro analitikas Marius Laurinavičius teigia, kad pastatus užiminėja specialūs Rusijos diversantų daliniai, sukurti Rusijoje visai neseniai. Pastarosiomis dienomis Ukrainos saugumo tarnybos pranešė išaiškinusios, kas vadovauja Rytų Ukrainos separatistams – tai politologas, viešųjų ryšių specialistas Aleksandras Borodajus. Slaptuose separatistų pokalbiuose jis minimas kaip „Aleksandras iš Rusijos“. Vakariečių politikos analitikų, besidominčių Rusija, žiniomis, šis žmogus anksčiau dirbo „Krymo klausimui“, o dabar įmėsi „Rytų Ukrainos klausimui“.

Kodėl Rusija įmėsi laiko saņaudų reikalaujančios taktikos, galima tik paspėlioti, tačiau mažai tikėtina, kad jai po veikti padarė Vakarų valstybių skelbiamas sankcijos. Greičiausiai Putinas žaidžia laiku, stengdamasis Rytų Ukrainoje sunaikinti valdžios institucijas, jų vietoje paleistiveikti „vietos

gyventojų“ sukurta „vadovybes“, kurios tikrai paskelbs „referendumą“ ir Rytų Ukrainos norąapti Rusijos dalimi ar bent jau autonominėmis teisėmis gyvenančiais federacinius regionus. Kol kas ryškėja pirmaisiai Putino tikslas – neleisti ivykti Ukrainos prezidento rinkimams, kurie numatyti gegužės 25 dieną. Jeigu ivyktų šie rinkimai, tai būtų tarptautiniu mastu pripažinta galimybė įteisinti dabartinę provakarietišką valdžią, Maidano įgaliotą laikinai eiti aukščiausiu šalies vadovų pareigas. Matyt, Maskva neatmeta tikimybės, kad ivykus prezidento rinkimams, valdžia gali atitekti lyderiui, nepritariantiam Ukrainos suskaldymui ir prorusiškam kursui. Taip pat tikėtina, kad Kremlis kol kas nemato galimybės į Rytų Ukrainą įvesti prie jos sienų sutelktą kariuomenę ir nesulaukti visuotinio tarptautinio pasmerkimo ir atoveiksmio. Jam kur kas parankiai būtų išprovokuoti pilietinių karų Ukrainoje – tai būtų būdas rytų ukrainiečių (kurių daugumą sudarytų perrengti rusų kariai) rankomis išvis perimti valdžią visoje šalyje ir sunaikinti provakarietiškai nusiteikusia ukrainiečių – maidaniečių dalį. Paradoksalu, bet šiam planui pasitarnauti galėtų Kijevas – laikinai einantis prezidento pareigas Oleksandras Turčinovas, praėjusi savitgalį pateikęs separatistams ultimatumą nusiginkluoti ir aplieisti užgrobtus valstybinių institucijų pastatus. Antraip bus panaudota Ukrainos kariuomenė, tačiau pasibaigus ultimatumo laikui koviniai veiksmai prieš pastatų grobikus neprasi dėjo – matyt, Turčinovui užteko nuovokos, kad tai būtų žibalo šliukštelėjimas į ugnį, kurio taip siekia Rusija. Deja, Maidane tokie dabartinės Ukrainos valdžios veiksmai ima nebepatikti – ukrainiečiai nepatenkinti vadovybės neveiklumu, leidžiančiu Rytų Ukrainoje siauteti separatistams. Tai labai blogas ženklas Vakarams ir geras Rusijai...

Analitikai, stebintys ivykių eiga Rytų Ukrainoje ir Kijeve, pripažsta, kad geidžiamiausias Putino rezultatas būtų sužlugdyti prezidento rinkimai gegužės 25 dieną ir sukeltas pilietinis karas. Atrodo, pirmąjį tikslą jis beveik pasiekė – tikimybė, kad rinkimai gegužės mėnesį neivys, vertinama 90 procentų. Paskui, Ukrainai grimzant į ekonominę ir politinę prarą, žiūrėk, ir gelbėtojas iš Rytų atsiras – jeigu paaiškės, kad „federalistai“ (atkreipkite dėmesį – Rusija sugalvojo kuo pakeisti nemalonai skambantį žodį „separatistai“) nepajėgūs perimti visos Ukrainos kontrolę.

Ukraina tapo tarsi prašviešėjimo faktoriumi, kuris privertė Vakarų valstybes permastyti savo nuostatas ir iš naujo pažvelgti į Rusiją – šalis, sulaužiusi 70 metų Europoje vyravusią taiką, kelia ne lokalinį, bet globalinį pavojų. Netgi Vokietija, iki šiol palaikiusi švelnesnę sankcijų prieš Rusiją politiką, ima suprasti, kad russi gali nesustoti prie ES sienų. Nerimauti pagrindo turi visos Europos šalys. Štai Švedija teigia pastebėjusi suaktyvėjusią Rusijos karinės žvalgybos veiklą ir ją ivertino kaip pasiruošimą karinei agresijai prieš Švediją. Šalis net prabilo apie norus ištoti į NATO! Išivaiduojate? Jei jau deklaravus neutralitetą ir taiką bei neprisklausomybę per Antrąjį pasaulinį karą išsaugojusi šalis nebepasitiki savo neutralumu, kaip saugumo garantu, tai ką ir bekalbėti apie šiandien neprieklausomą šalių, kurios kažkada buvo okupuotos ir inkorporuotos Sovietų sąjungai, baimę? Ypač girdinčias Putino de Jones, kad didžiausia 20 amžiaus nelaimė buvo Sovietų sąjungos subyрējimas ir kad reikia ją atkurti...

Praėjusių savaitę Rusijos iniciatyva buvo skubiai sušaukta Jungtinės Tautų Organizacijos asambleja, mat Rusija su sirūpino dėl Turčinovo ultimatumo separatistams. Šioje asamblejoje anglai pareiškė nuogąstavimus, kad Rusija neatsisakė planų karine jėga išspręsti Ukrainos klausimą, nes prie jos sienų laiko 30-40 tūksčių karių sankaupą, pa-

rengtą bet kurią akimirką peržengti Ukrainos sieną. I tai rusų atstovas Čiurkinas atsakė, kad Vakarai turi nustoti ieškoti Ukrainos krizeje „Rusijos rankos“ ir papriekaištavo, kodėl Vakarai neatsiliepė anksčiau, kai Rusija ragino spręsti „besiritančios į krizę Ukrainos“ klausimą. Suprask, Rusija visai nedalyvauja Ukrainos ivykuose, o Vakarų valstybės višiskai nereagavo į Rusijos raginimus gelbėti Ukrainą... Gaila, kad asamblėjoje neatsirado drąsių žmonių, kurie būtų pertraukę Čiurkiną bei paprašę Rusijos nesityčioti iš sveiko proto ir paklausti, kada reikėjo gelbėti – ar tada, kai Janukovyčius nusprendė (na, būkum atviri – ką jam liepė Putinas, tą jis darė ir tebedaro) nutraukti derybas dėl asocijuotos narystės ES, ar tada, kai Rusija padodino jį į prezidento postą...

Iki straipsnis pasieks skaičiojus, situacija gali pasikeisti iš esmės, o kol kas, kai pasižiūri iš šalies, ši diena primena prieškario Europą: Stalinas glėbesciuojasi su Hitleriu, nors vaidina, kad palaiko Vakarų iniciatyvas dėl taikos užtikrinimo, tačiau užkulisiuose daro viską, kad kiltų pasaulinis karas. Vakarų pasaulus demonstruoja nenuoseklumą ir neryžtingumą, kol netampa vėlu. Šiandien bent kol kas neturim Hitlerio, o Putino negalima lyginti su Stalinu (ne tas mastelis), tačiau dėl to neįvertinti jo keliamos grėsmės taikai pasaulyje būtų nedovanotina klaida.

Gintaras MARKEVIČIUS

Skelbimas

Gegužės 31 d. (šeštadienį) Pakruojo dvare ivyks LPKTS jaunesniosios kartos XI saskrydis, skirtas Partizanų pagerbimo, kariuomenės ir visuomenės vienybės dienai. **10 val. šv. Mišios** Šv. Jono Krikštytojo bažnyčioje. **12 val.** saskrydžio atidarymas.

Vyks sporto varžybos ir liaudies žaidimai, susitiksime su Sibiro misijos „Vorkuta 2013“ dalyviais, bendrijos „Lemtis“ nariais, ekspedicijų į lietuvių tremties ir įkalinimo vietas pradininkais Antanu Sadecku ir Gintautu Alekna, veiks fotonuotraukų paroda, filmuotos medžiagos peržiura, susitikimas su speleologu Raimondu Daniūnu, LPKTS Pakruojo filialo narių dailės darbų paroda, karinės technikos ir kario ekipuotės apžiūra, kalvystės meno pamoka.

Maloniai kviečiame LPKTS narius, Laisvės kovų dalyvius, buvusius tremtinius ir politinius kalinius, Lietuvos kariuomenės karius, karius savanorius, šaulius bei visus geros valios žmones dalyvauti LPKTS jaunesniosios kartos XI saskrydyje, ypač jaunimą – moksleivius ir jaunimo organizacijų atstovus. Apie komandų ar pavienių asmenų dalyvavimą sportinėse krepšinio varžybose (nuo 14 metų amžiaus) ir liaudies žaidimuose, sportinėse rungtynėse (amžius neribojamas) praneškite iki gegužės 15 dienos. Nurodykite komandos narių skaičių, vardus, pavardes, amžiaus grupę, kokiai organizacijai atstovaujate, komandos pavadinimą, iš kurio regiono atvyksite, komandos vadovų vardą bei pavardę. Jeigu galite, atsivežkite organizacijos vėliavą.

Renginio organizatoriai už varžybų dalyvių sveikatos būklę neatsako.

Paraiškas siusti el. paštu: tremtinys.lpkts@gmail.com. Pasiteirauti LPKTS jaunesniosios kartos komiteto pirmininkės **Dalios Maciukevičienės** tel. 8 656 27860, LPKTS Pakruojo filialo pirmininkės **Zitos Vėžienės** tel. 8 612 35685 arba 8 421 51756.

Konstitucinis Teismas reabilitavo lietuviškąją genocido sąvoką

Lietuvos Konstitucinis Teismas (KT) kovo 18 dieną priėmė buvusių politinių kalinijų, tremtinių, Lietuvos partizanų, Laisvės kovotojų bendruomenei ir visai Lietuvai labai svarbų ir reikšmingą nutarimą „Dėl Lietuvos Respublikos Baudžiamojo kodekso kai kurių nuostatų, susijusiu baudžiamajai atsakomybe už genocidą, atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“.

Tai galutinis ir neskundžiamas 57 puslapių apimties nutarimas, pateikiantis išsamią tarptautinės teisės analizę apie genocido sąvoką, kai kurių šalių praktiką, sprendžiant įvairias genocido bylas, Lietuvos baudžiamojoje teisėje naudojamą genocido sąvoką ir kita. Iš tiesų šis Konstitucinio Teismo nutarimas bus didelė atspirtis prieš tuos, kurie vis dar mēgina aiškinti, kad sovietinės okupacijos metu žmonių naikinimas ir trėmimas negalimi laikyti genocidiniai nusikaltimais. Nutartis taip pat padės įvairių kylančių viešų spekuliacinių diskusijų ir ginčų atvejais, kai ginant Lietuvos interesus reikės pasiremti nenugincijamu ir autoritetingu teisės aktu, nuomone.

Iš tiesų šis KT nutarimas gime po to, kai daugiau nei 30 Seimo narių, inicijuoti dabartinio sveikatos apsaugos ministro Vytenio Andriukaičio, 2011 metais kreipėsi į KT su aiškinimu esą genocido sąvoka, vartoja Lietuvos teisės aktuose, yra per daug plati ir neatitinka tarptautinės sąvokos turinio.

„Baudžiamoji atsakomybė už genocido nusikaltimą numatyta ir Lietuvos Respublikos, ir tarptautinės teisės normose. Baudžiamojo kodekso (toliau – ir BK) 99 straipsnyje įtvirtinta platesnė genocido nusikaltimo sudėtis nei atsakomybė už šį nusikaltimą numatantčiose tarptautinės teisės normose (...) pagal tarptautinės teisės normas genocidu laikomi tik veiksmai, kuriais siekiama visiškai ar iš dalies sunaikinti kokią nors nacionalinę, etninę, rasiņę ar religinę grupę, o pagal BK 99 straipsnį genocidu taip pat laikomos veiklos, kuriomis siekiama sunaikinti visus ar dalį žmonių, priklausanti bet kuriai socialinei ar politinei grupei“, – teigama pareiškėjų skunde. Taip pat panašius prašymus pateikė Panėvėžio apygardos, Lietuvos apeliacinio ir Kauno apygardos teismai, kurie tuo metu nagrinėjo genocidines bylas. Iki minimo KT nutarimo, bylos minimuose teismuose buvo laikinai sustabdytos. Manoma, kad kairiuju stovyklos ir jai pri-

jaučiančių Seimo narių skundas KT gimė ir dėl tuo metu nagrinėtos paskutinio Lietuvos partizano Antano Kraujelio-Siaubūno sunaikinimo bylos, kurioje vienas iš kaltinamų – buvęs vidaus reikalų ministras Misiukonis.

Pareiškėjų skunduose kaip tik buvo teigiamas, kad „prieš socialines ar politines grupes nukreipti veiksmai, kurie pagal BK 99 straipsnį laikomi genocidu, jų padarymo metu tarpautinės bendrijos nebuvu pripažinti nusikaltimu (pareiškėjų – Lietuvos apeliacinio, Panėvėžio ir Kauno apygardų teismų nagrinėjamoje baudžiamosiose bylose kaltinamieji kaltinami 1951–1965 metais Lietuvoje vykdę genocidą, nukreiptą prieš politinę grupę – ginkluoto pasipriešinimo prieš sovietinę okupaciją dalyvius), taigi už juos bausti taikant grįztamą įstatymo galą negalima“.

Rengiant bylą KT gavo Seimo nario Pauliaus Saudargo rašytinius paaškinimus, kuriuose teigiamas, kad šioje byloje ginčijamos BK nuostatos nepriestarauja Konstitucijai. Seimo atstovo pozicija grindžiama šiais argumentais. Jo rašte pažymima ir tai, kad „būta nemažai genocido aktų netik nacionaliniu, etniu, rasiu, religiniu pagrindu, bet ir dėl politinių priežasčių, o neapykantos, smurto, susidorimo objektu gali būti ir atskirios socialinės grupės“. Čia teigiamas, kad genocido sudėtį savo nacionaliniuose įstatymuose papildė ir kai kurios Europos valstybės – Latvija, Lenkija, Prancūzija. Platesnis genocido apibréžimas randamas ir kituose tarptautiniuose dokumentuose. Jis primena, kad 2000 metais Vilniuje vykės tarptautinis kongresas „Komunizmo nusikaltimų įvertinimas“ priėmė rezoliuciją, kuriuoje pasiūlė plėsti genocido sampratą būtent įtraukiant pavidomas grupes.

KT, konstatuodamas, kad Lietuvos Respublika privalo vadovautis visuotinai pripažintais tarptautinės teisės principais ir normomis, vis tik primena ir Europos Žmogaus Teisių Teismą, nurodžiusi, kad atsakomybės už nusikaltimus žmoniškumui taikymas negali būti apribotas tik tam tikrų valstybių piliečių ir tik veiksmų, įvykdytų Antrojo pasaulynio karo metu, atžvilgiu.

„1946 metų gruodžio 11 dieną Jungtinė Tautų Generalinė Asambleja rezoliucijoje Nr. 96 (I) dėl genocido nusikaltimo pažymėjo, kad genocidas yra ištisų žmonių grupių teisės į egzistavimą paneigi-

mas, kaip nužudymas yra asmenų teisės į gyvybę paneigimas; toks teisės į egzistavimą paneigimas sukrečia žmonijos sąmonę, dėl jo žmonija patiria didelius praradimus netekdama šių žmonių grupių kultūrinio ir kitokio indėlio; genocidas prieštarauja moralinei teisei, Jungtinė Tautų dvasiai ir tikslams. Šioje rezoliucijoje Jungtinė Tautų Generalinė Asambleja taip pat patvirtino, kad genocidas yra nusikaltimas pagal tarptautinę teisę, kuri smerkia visas civilizuotas pasauly“, – rašoma KT konstatojamoje dalyje.

KT teigia, kad pagal Jungtinė Tautų Generalinės Asamblejos rezoliuciją Nr. 96 (I) genocidas buvo suprantamas kaip visiškas ar dalinis rasiu, religiniu, politiniu ar kitokiu grupių naikinimas; saugomų grupių sąrašas nebuvu išsamus, tame eksplicitiškai buvo paminėtos politinės grupės. Pažymétina, kad ši rezoliucija atspindėjo tarptautinės teisės raidos tendenciją, bet neturėjo privalomos tarptautinės teisės galios. O teisiškai privalomos ir visuotinai pripažintas genocido apibréžimas įtvirtintas 1948 metų gruodžio 9 dieną Jungtinė Tautų Generalinės Asamblejos vienbalsiai priimtoje Konvencijoje dėl kelio užkirtimo genocido nusikaltimui ir baudimo už jį. Šios konvencijos šalys yra 144 valstybės, išskaitant Lietuvos Respubliką.

KT nutarime rašoma, kad „ivairiais duomenimis, dėl abiejų SSRS įvykdytų okupacijų Lietuvos Respublika neteko beveik penktadalio gyventojų, išskaitant pabėgelius. Lietuvos gyventojų genocido ir rezistencijos tyrimo centro duomenimis, iš viso sovietinės okupacijos laikotarpiu (1940–1941 ir 1944–1990 metais) žuvo arba buvo nužudyta apie 85 tūkstančiai Lietuvos Respublikos gyventojų, į Sovietų sąjungą deportuota apie 132 tūkstančiai (1945–1952 metų trėmimų metu 32 tūkstančiai jų buvo vaikai). Iš žuvusių ir nužudytyų daugiau kaip 20 tūkstančių buvo ginkluoto pasipriešinimo okupacijai dalyviai (partizanai) ir jų rėmėjai (1944–1952 metų duomenys), apie 1 100 – sušaudyti ar nu-kankinti 1941 metų birželį iš Lietuvos traukiantis sovietų ginkluotosioms pajėgomis, specialiuose lageriuose ir kalėjimuose žuvo apie 35–37 tūkstančiai politinių kalinių, tremtyje – apie 28 tūkstančiai tremtinių; 1941 metų birželio 14 dieną pradėtas vykdyti pirmasis masinis Lietuvos Respublikos piliečių trėmimas į Sibi-

rą (tada iš viso išremta iki 12,5 tūkstančio žmonių); vienos didžiausių represijų prieš civilius gyventojus vykdytos 1944–1946 metais: sunaikytas iki 130 tūkstančių Lietuvos gyventojų, 32 tūkstančiai represuota ir išvežta į specialius lagerius ir kalėjimus, į SSRS kariuomenę 1944–1945 metais prievara paimta 108,4 tūkstančio; per 1944–1953 metų partizaninį karą prieš okupaciją iš viso suminta ir įkalinta apie 186 tūkstančiai žmonių“.

Tai pat čia pabrėžiamas, jog „kaip istorikų tyrimai rodo, kad nusikaltimai Lietuvos Respublikos gyventojų atžvilgiu buvo tikslingos sisteminės totalitarinės SSRS politikos dalis: represijos prieš Lietuvos gyventojus nebuvu atsitiktinės ir chaotiškos, jomis siekta sunaikinti Lietuvos pilietinės tautos pagrindą ir traktuoti lietuvius kaip „nepatikimą“ tautą dalis, darytina išvada, kad tam tikru laikotarpiu (1941 metais pradedant masinius lietuvių trėmimus į Sovietų sąjungą ir vykdant sunaikytų asmenų neteisines egzekucijas, 1944–1953 metais vykdant masines represijas vykstant partizaniniam karui prieš Lietuvos Respublikos okupaciją) sovietinio okupacijos režimo nusikaltimai, irodžius specialaus tikslu visiškai ar iš dalies sunaikinti bet kurią nacionalinę, etninę, rasiņę ar religinę grupę buvimą, galėtų būti vertinami kaip genocidas, apibréžiamas pagal visuotinai pripažintas tarptautinės teisės normas. (...) Minėta, kad pagal visuotinai pripažintas tarptautinės teisės normas genocidu laikomi tyčiniai veiksmai, kuriais siekiama netik visiškai, bet ir iš dalies sunaikinti kokią nors nacionalinę, etninę, rasiņę ar religinę grupę; kai siekiama sunaikinti dalį saugomos grupės, ši dalis turi būti pakankamai reikšminga, kad jos sunaikinimas turėtų įtakos visai grupei; genocidu gali būti pripažistami ir tokie tyčiniai veiksmai, kuriais siekiama sunaikinti tam tikras socialines ar politines grupes kaip tokią reikšmingą nacionalinės, etninės, rasiņės ar religinės grupės dalį, kurios sunaikinimas turėtų įtakos visai atitinkamai nacionalinei, etnicinei, rasinei ar religinei grupei. Minėta ir tai, kad fizinius grupės sunaikinimas yra tikėtina priverstinio gyventojų perkėlimo pasekmė, kai šis perkėlimas vykdomas taip, kad grupė nebegali atsikurti, ypač kai tai apima jos narių atskyrimą; tokiai atvejais priverstinis asmenų perkėlimas gali lemти grupės sunaikinimą, nes grupė nustoja egzistuoti apskritai arba bent jau nebéra tokia, kokia buvo.

kad vaikai, kurių tėvai yra iki gyvos galvos ištremti specialieji tremtiniai, kad ir kokią tauybę pasirinktu, sulaukę 16 metų turi būti įrašyti į tremtinį įskaitą; „nacionalistams“, prie kurių buvo priskiriami ištremti lietuviai, latviai ir estai, nebuvu taikomos jokios nuostatos dėl galimybės būti paleistiems iš tremties“.

Todėl KT mano, kad atsižvelgiant į tokį tarptautinį teisinį ir istorinį kontekstą, minėtą SSRS totalitarinio komunistinio režimo ideologiją, kurią grįstas ištisų žmonių grupių naikinimas, SSRS represijų prieš Lietuvos Respublikos gyventojus mastą, kuris buvo tikslingos politikos naikinti Lietuvos pilietinės tautos pa-grindą ir traktuoti lietuvius kaip „nepatikimą“ tautą dalis, darytina išvada, kad tam tikru laikotarpiu (1941 metais pradedant masinius lietuvių trėmimus į Sovietų sąjungą ir vykdant sunaikytų asmenų neteisines egzekucijas, 1944–1953 metais vykdant masines represijas vykstant partizaniniam karui prieš Lietuvos Respublikos okupaciją) sovietinio okupacijos režimo nusikaltimai, irodžius specialaus tikslu visiškai ar iš dalies sunaikinti bet kurią nacionalinę, etninę, rasiņę ar religinę grupę buvimą, galėtų būti vertinami kaip genocidas, apibréžiamas pagal visuotinai pripažintas tarptautinės teisės normas. (...) Minėta, kad pagal visuotinai pripažintas tarptautinės teisės normas genocidu laikomi tyčiniai veiksmai, kuriais siekiama netik visiškai, bet ir iš dalies sunaikinti kokią nors nacionalinę, etninę, rasiņę ar religinę grupę; kai siekiama sunaikinti dalį saugomos grupės, ši dalis turi būti pakankamai reikšminga, kad jos sunaikinimas turėtų įtakos visai grupei; genocidu gali būti pripažistami ir tokie tyčiniai veiksmai, kuriais siekiama sunaikinti tam tikras socialines ar politines grupes kaip tokią reikšmingą nacionalinės, etninės, rasiņės ar religinės grupės dalį, kurios sunaikinimas turėtų įtakos visai atitinkamai nacionalinei, etnicinei, rasinei ar religinei grupei. Minėta ir tai, kad fizinius grupės sunaikinimas yra tikėtina priverstinio gyventojų perkėlimo pasekmė, kai šis perkėlimas vykdomas taip, kad grupė nebegali atsikurti, ypač kai tai apima jos narių atskyrimą; tokiai atvejais priverstinis asmenų perkėlimas gali lemти grupės sunaikinimą, nes grupė nustoja egzistuoti apskritai arba bent jau nebéra tokia, kokia buvo.

Ingrida VĖGELYTĖ

Bendrijai „Lemtis“ – dvidešimt penkeri

Mūsų tremties ir rezistenčios muziejuose matome buvusios Sovietų sąjungos žemėlapius, pamargintus ženklais, žyminciai ten buvusių lagerių ir tremties vietoves. Pabandykime suvokti, kiek ten vargo, ašarų, kančių ir mirčių, toli likusios Tėvynės meilės, ilgesio ir vilčių į ją sugrįžti. Jei suvoksimė, branginsime mažus Sibiro gabalėlius, kurie sunkiai tremties metais pavirto Tėvynės dalelėmis. Tai mūsų tautiečių kapinės – gūdžioje taigoje, šalia gyvulių fermų, kasyklų ir pramonės įmonių. Ten buvę tremtiniai rinkdavosi pasipuošę gražiausiais apdarais, kad trumpą valandėlę pabūtų laisvi, be ižilių komendantų priežiūros. Kartu paliūdėtų, pasidžiaugtų ir padainuotų. Labai mažai tų kapinių belikę. Sibiro kryžiai ir antkapiai – tai svetimoje žemėje sukurti mūsų tautodailės dalis, rodanti lietuvių pagarbą mirusiesiems. Tai buvo mūsų tautos Atgimimo išraiška, skatinusi kitas sovietinės imperijos tautas prabilioti apie savo kančias. Taigi ekspedicijos į lietuvių tremties ir žūties vietas įgijo ne tik istorinę, moralinę, bet ir politinę prasmę.

Sibiro kapinės – neįprastas, gilus, daugiausiai mūsų tautos simbolis, kurtas svetimoje aplinkoje. Jų savitumai yra mažai tyrinėti. Kapinės liko svetimoje žemėje. Jos nyksta arba išnyko. Ir juo skaudžiau, kad jomis nusėtos Sibiro platybės. Tai mūsų visos tautos netektis.

Džiaugiamės, kad spėjome užfiksuoti dalį tų įrodymų.

Tesiame savo veiklą

1989 metais į Sibirą išvykome jauni arba jau subrendę ir pagyvenę. Nemanau, kad buvome subrendę savo tikslais ir apsisprendimui. Greičiau mus, smalsius, viliojo nepažintas kraštą, nepažinta veiklos sritis. Ypač pirmųjų ekspedicijų moksleivius, ieškojusius romantiškų išpūdžių. Kur dabar buvę moksleiviai ir jų vadovai, Sibiro taigoje pirmakart pamatė lietuviškus kryžius ir prisiliety prie savo tėvų ir senelių skausmingo likimo? Ar išliko jų romantinė Atgimimo dvasia, ar pakako kelių savaicių, praleistą taigoje? Ar ekspedicijose praleistas laikas juos subrandino? Ar pakako jėgų atlaikyt dabartinio pasaulio pagundas ir suvokti naujas propaguojamas vertėbes? Nežinomas ir daugelio rėmėjų likimas. Tai buvusių įmonių vadovai, buvusių laikraščių, žurnalų, televizijų redakcijų darbuotojai...

Mūsų gretos rečėjo. Liko atkakliausieji, dabar – subrendę ir pražilę. Tesiame savo veiklą. Mus brandino kiekvie-

na ekspedicija ir nekaltų žmonių aukos. Kai kuriems iš mūsų ši veikla tapo jų pačiu gyvenimu. Mums padeda dabartinė jaunoji karta, subrandinta laisvos Lietuvos.

Kapinės paliktos užmarščiai

Manome, kad 2013-aisiais baigėme mažnevisių Sibire rastų lietuvių kapinių inventoriaciją. Bet ar baigėme? Juk mūsų inventoriuotosios tesudaro maždaug 15 procentų višių buvusių. Kitos kapinės, jų dauguma, turi būti ieškomos: taigoje, tundroje, vietiniuose ir mūsų archyvuose, vietinių gyventojų ir mūsų atmintyje.

Bene dešimtmetyje buvo renčiamas Lietuvos Respublikos ir Rusijos Federacijos vyriausybų susitarimas dėl karių ir civilių karo ir represijų aukų kapaviečių. Derybos nevyksta. „Kalininku“ pasirinktas nelemtasis specialiojo atašė Maskvoje etatas. Dabar jis jau panaikintas.

Tremties paveldas, kaip nacionalinio kultūros paveldo dalis, priklauso mūsų tautai ir mūsų valstybė privalo juo rūpintis. Lietuva ratifikavo Nematerialaus kultūros paveldo

ko keletą kapinių, jas pagražina ir atnaujināja. Kitos dešimtys, esančios šalia tvarkomų ir tolimuose rajonuose, negrižtamai nyksta. Taigi dabartinės ekspedicijos – tai laikina prie monė, neužtikrinant ilgalaikio Sibire esančių kapinių buvimo. Po kelių dešimtmecijų jų neliks. Artimiausia mūsų karta jas užmirš. Jų pėdsakų istorikai ir smalsuoliai ieškos archyvuose ir bibliotekose.

Rūpinamės tremties paveldo likimu

Jau ketvirtį amžiaus rūpinamės tremties paveldo likimu. Per tą laikotarpį aplankėme Komiją, Permės kraštą, Sverdlovską (Jekaterinburgą), Tiumenę, Tomsko sritis, daugelį Krasnojarsko krašto rajonų, Chakasiją, Altają, Irkutsko sritį, Buriatiją, Lenos deltą, dalį Jakutijos rajonų. Tu plotų sumaviršija Europos plotą. Pėsti, važiuoti buvome miestuose, sunkiai pasiekiamose taigos ir tundros gyventojoje. Esamose ir išnykusiose. Buvusiose kirtavietėse. Buvusių lagerių griuvėsių arba jų pėdsakų vietose. Visur ieškome lietuvių tremties ir kalnimų vietų ir šalia jų – kapinių.

1. Фамилия	Сталишкус	Орган	[кем арестован]
2. Имя	Понедес	из сокращений	7.11.
3. Отчество	Анисимо		
4. Возраст	1892 г.	5. Место рождения	
6. Адрес м. ж.		7. Уезд, город, деревня с-х	
г. Тюмень, ул. Тюменская		[место работы, должность, специальность]	
Академия, инже.-художист			
8. Нат. личности	СССР	9. Гражд.	
10. Арестован	19 г.	11. Характер преступления	
после 05.06.1940 г. в ка		кои орг. насилия	
12. Орг. Всесоюз. Московский Теневий		Отпечаток указательного пальца правой руки	
13. Состав карты из членов коллекции		19 г. (фамилия состав. карты)	

Ministro Jokūbo Stanišausko, politinio kalnio, kortelė

apsaugos konvenciją, kuria įsipareigojo saugoti, dokumentuoti, gerbti, puoselėti kryždirbystę ir kryžių simboliką. Tremties vietose pastatyti kryžiai yra Lietuvos kryždirbystės meno dalis. Juos globoja UNESCO.

Tuo tarpu lietuvių kapinės Sibire paliktos užmarščiai ir savivalei. Jų nesaugo kokie nors teisės aktai, įstatymai, tarpvalstybiniai susitarimai arba įsipareigojimai. Jas naikina laikas ir vietas gyventojai. Ant jų vietiniai laidoją savuosius, gano gyvulius, tiesiai kelius, stato miestus, senus kryžius nupjauja ir sunaudoja kurui. Per jas važiuoja miškovežiai, jas paslepia užtvankų vanduo.

Jeigu skiriamas lešu, ekspedicijų nariai per metus sutvar-

pelnas, sudarę sąlygas atlikti šiuos darbus.

Tremties vietų lankymas – prisilietimas prie istorijos

Rešotų miestas – tūkstančių vyrių kelio į mirtį pradžia. Tai Rešotų koncentracijos stovyklų grupė, veikusi abipus Sibiro geležinkelio magistralės ir tolyn į šiaurę, šalia geležinkelio Rešotai–Karabula. Ši stovyklų grupė buvo įkurta dar 1937 metais. 1941 metų liepą, atskirti nuo tremiamų šeimų, tokiuose pat gyvulinuose vaguose buvo atgabenta apie 4000 lietuvių. Tai – valstybės ir visuomenės veikėjai, gydytojai, kunigai, mokytojai, policijos tarnautojai, kariškiai. Laikinai pabuvę Rešotų paskirstymo punktuose, jie buvo išvietioti po vietinius lagpunktus šalia geležinkelio magistralės, gabenti į šiaurę ką tik nutiestu geležinkelio arba uždaryti į gausius šio krašto kalėjimus. Daugiausia jų įkalino 7-ame lagpunkte, šalia Revučio gyvenvietės, už 25 kilometrų į šiaurę nuo Rešotų. Remiantis Juozo Motiejaičio sudarytu sąrašu, čia kentėjo 2867 lietuvių, tarp jų buvęs Lietuvos Respublikos Prezidentas Aleksandras Stulginskis, buvę ministrai Juozas Skaisgiris, Jokūbas Stanišauskas, Konstantinas Šakenis, Stasys Šilingas, Juozas Tonkūnas, profesoriai, aukšto rango kariškiai, aštuoni gydytojai. Alinantis darbas taigoje ir prie geležinkelio, teroras, badas, šaltis, parazitai barakuose ir taigoje, tardymai ir šaudymai kalėjimuose – tokia buvo jų kasdienybė. Kaliniai gaudavo 400 gramų duonos. Tokios sąlygos pakirto daugelio sveikatą. Per 1941–1942 metus 7-

ame lageryje mirė pusė lietuvių. Juos užkasdavo bendrame kape. „Tai dviejų metrų pločio kanalas, kuriame palaikus guldžiavo vieną ant kito, kaip malkas“ (Stasys Ankevičius). Lagerio kapinės buvo netoli zonos – kalinių gyvenamosios teritorijos, aptvertos dvieile spygliuota tvora ir stropai sau gemos ginkluotų sargybinių. 1949 metais gyvų lietuvių buvo likę apie 200.

Dar galima atsekti, kur žuvusieji praleido paskutinius savo mėnesius, savaites ir dienas. Tik vietas, daugiau nieko. Mes užsukome į Kraslago valdybą, esančią Nižnaja Poimoje ir „uz atlygi“ gavome mažas kartonines kortelles, kuriose lakoniškai surašyti lietuvių kančių kelias, ir spėjama žūties vieta.

Didelė entuziastų veikla

Ilgalaike bendrijos „Lemtis“ veikla – unikalus nevyriausybinių organizacijų veiklos pavyzdys. Atliktų darbų mastas, ko gero, neturi sau lygių, kol kas nesuvoktas ir neįvertintas. Bendrijos veikla paliečia keleto šimtų tūkstančių lietuvių likimus ilgu – 1940–2014 metų laikotarpiu ir didelėse Sibiro erdvėse. Ekspedicijose surinkta medžiaga yra bene vienintelis informacinis šaltinis apie lietuvių kapines Rusijoje. Ir ši darbą atlieka keletas entuziastų! Jie taip pat nesuprasti ir neįvertinti, ne vienėrius metus neturintys moralinės ir finansinės valstybinių institucijų paramos, akivaizdus jų abejingumas ir nesugebėjimas spręsti tremties paveldo apsaugos problemas. Tai žadina nuostabą, žinant, kiek etatinė darbuotojų jas „sprendžia“. O mes ekspedicijas renčiamame savo laisvalaikio ir atostogų saskaita, paaukojame džiaugsmą būti kartu su šeimomis, naudojame asmeninę kino ir fototechniką.

Pastaruosius penkiolika metų bendrijos „Lemtis“ vedliu yra jos narys Gintautas Alekna – teleoperatorius, fotografas, keliautojas, fanatiškai besirūpinantis tremties paveldo apsauga. Fiziškai stiprus, jautrus gamtai, ypač kalnuose arba šalia vandens erdviių. Tokiai atvejais yra labai judrus, kitiems rodo savo energiją. Mažose – namų ir darbo – erdvėse ji kankina stichijos ilgesys. Nuoširdus ir atviras su bendraminčiais, bet nori būti lyderiu. Atkakliai siekia savo tikslų – artimiausiai jų – tvarkytis visas Sibire esančias lietuvių kapines, jas globoti ir propažiūti visuomenėje. Ekspedicijose dalyvauja nuo 1989 metų, jas organizuoja ir joms vadovauja nuo 2001 metų. Iki 2014 metų suorganizavęs 24? ekspedicijas į Sibirą, sukūręs 10? dokumentinių filmų tremties, aplinkos apsaugos ir kultūros paveldo temomis, aktyviai dalyvaujantis televizijos laidose ir šalies renginiuose, sukaupęs apie 25 tūkstančius nuotraukų. Aplankė apie 85 procentus žinomų tremties vietovių.

Išyks kapai. Mes taip pat neišliksime. Nekaltos aukos veiks ateities kartas, jei jų neįstrinsime iš savos atminties.

Autorius didžiai vertina ekspedicijų vadovų ir dalyvių darbą, dėkoja buvusiems tremtiniams, politiniams kaliniams ir jų artimiesiems, suteikiusiams papildomų žinių apie tremtį ir lagerius.

Autorius dėkoja rėmėjams. Be jų nuoširdžios paramos nebūtų atlikti darbai, kurie bus reikalingi ateities kartoms.

**Antanas SADECKAS,
bendrijos „Lemtis“
pirmininkas**

Miškuose saugomas Laisvės kovotojų atminimas

(atkelta iš 1 psl.)

Privažiavimas įmanomas tik per ūkininkų laukus, nuėmus derlių. Miškų urėdija 2012 metais pastatė rodyklės nuo kelio Šakiai–Voveriai.

Klevinių girininkijos 4 kvartale, sklype Nr. 6, 2 kvartale, sklype Nr. 6, ant medžių pakaibinti kryžiai, žymintys buvusių slėptuvų vietas. Apie kadaise čia buvusias slėptuvės byloja šalia esančios duobės.

Sutkų girininkijos 263 kvartale, sklype Nr. 11, 1948 metų vasario 17-osios rytą gindami Lietuvos laisvę žuvo Žalgirio rinktinės partizanai Vitas Budrys-Vilkas, gimęs 1924 metais, Vaclovas Ubaitis-Vingila, gimęs 1905 metais, ir nežinomas Šarūnas. Vieta gerai privažiuojama, pastatyti trys kryžiai. 2012 metais miškų urėdija pastatė meniškas rodyklės, žyminčias nuvykimo į šią vietą kryptį. Periodiškai prižiūrimi privažiavimo keliai.

Sutkų girininkijos 285 kvartale, sklype Nr. 12, – 1948 metų Lietuvos partizanų Viktoro Valaičio, Aleksandro Bodbergerio, Vinco Kruliukausko, Bronės Čereškevičiūtės, Danutės Stašinskaitės žūties vieta. Vieta pažymėta metaliniu kryžiumi, aprašymu, išlikę bunkeroliukiai. Privažiavimas apsunkintas miško kvarthalinėmis linijomis. 2012 metais miškų urėdija pastatė meniškas rodyklės, žyminčias nuvykimo į šią vietą kryptį. Periodiškai prižiūrimi privažiavimo keliai.

Klevinių girininkijos 397 kvartale, sklype Nr. 7, ilgą po kario laiką po gyvenamojo namo grindimis buvo įrengta partizanų slėptuvė. Pastatytas

Paminklas Laisvės kovotojams Sutkų girininkijoje

kryžius primena, kad 1953 metais šioje vietoje žuvo partizanė S. Stankevičiūtė-Regina. 2012 metais nuo kelio Zypliai–Paluobiai miškų urėdija pastatė meniškas rodyklės, žyminčias nuvykimo į šią vietą kryptį. Periodiškai prižiūrimi privažiavimo keliai.

Šilagirio girininkijos apylinkėse rezistencijos laikotarpio veikė Tauro apygardos Žalgirio rinktinės Beržo būrys. Dabartinės Šilagirio teritorijos ribose šis būrys buvo įsirengęs

Vilma KUBILIŪTĖ

Lekėcių miške partizanų Tero Jurksničio–Beržo ir Jurgino Butieno–Surevos žūties vieta

Sveikiname

Garbingo jubiliejinio gimtadienio proga sveikiname buvusias tremties, LPKTS Jonavos filialo nares:

Aldoną ADOMAVIČIENĘ – 75-ojo ir

Birutę VAŠTAKIENĘ – 70-ojo.

Linkime stiprios sveikatos, neblėstančios energijos, dvišios ramybės ir Dievo palaimos.

LPKTS Jonavos filialas

* * *

Eina metai, kaupiasi patirtis. Pasidalykite ja su visais, kad taptume stipresni gyvenimo audrose, kad bendražygį draugystė šildytų ir šviestų šventėje ir kasdienybėje.

Nuoširdžiausiai linkime ir sveikiname švenčiančius jubilieju: **Bronę VAIČIULIONIENĘ – 75-ajį ir Raimundą PANKEVIČIU – 60-ajį.**

Ilgiausiu metu!

LPKTS Panevėžio filialas

* * *

Deimantinio vestuvių jubiliejaus proga sveikiname Kolymos lagerių politinius kalinius Aleksandrą ir Algirdą ČIURLIUS, linkime jiems kuo geriausios sveikatos ir ilgiausiu metu!

Lietuvos politinių kalinių bendrija „Kolyma“

Vorkutos kalinių sukilio 60-mečiui: apie ekspediciją „Vorkuta'13“

Vorkutos „mirties lageriai“ – tai lagerių tinklas, esantis Komijos šiaurėje, europinėje dabartinės Rusijos dalyje, buvo pramintas ne šiaip sau. Buvęs tremtinys Algirdas Šerėnas, pats kalėjęs šiose teritorijose, knygą „Vorkutos mirties lageriai“ pradeda: „Remiantis Syktykvaro „Memorial“ duomenimis, komunistinių represijų metais per Komijos lagerius perėjo kas ketvirtas SSRS kalinių“. Vorkutos lagerių tinklas susidėjo iš 50 atskirų lagerių kompleksų, užimančių 50 kvadratinį kilometrų plotą. Nutolę 160 kilometrų nuo Poliarinio rato ir 90 kilometrų nuo Arkties vandenyno Vorkutos lageriai buvo vieni briausiai ir mirtingiausiai visoje GULAGO sistemoje.

Apie lagerių sukūrimą

Beveik visi Vorkutos lageriai buvo skirti anglies kasybai ir pavaldūs Sovietų sąjungos angliakasybos kombinatu „Vorkutugol“ – valstybinei įmonei, kuri veikė koordinuodama su MVD ir bendra anglies pramone SSRS. Šaltiniai nurodo, jog Vorkutos anglies šachtose vienu metu buvo išskama viena dyliktoji visos Sovietų sąjungos anglies. Kol įre-

gioną nebuvo atgabenti arkliai, visus anglies vežimus stumdė žmonės, todėl Vorkuta priskiriama prie vieno geriausios staliništinės sistemos, kuri sukūrė neapmokamu kalinių darbu grįstą ekonomikos modelį, pavyzdžių.

Pagrindinė priežastis, kodėl barbariška sovietų valdžia pasirinko Komijos šiaurę, kaip vieną iš GULAGO sistemos vietų, yra būtent čia glūdintys anglies kladai. 1923 metais į Pečioros kraštą atvyko komisija tirti galimą žemės turų naudojimą. Teigiama, jog apie šiam regione esančią anglį buvo žinoma dar caro valdymo laikais: Ivanas Rūstasis žinojo apie už poliarėje esantį „degentį akmenį“, tačiau suvokdamas gyventi netinkamas gamtos sąlygas jis ten žmonių siusti nedriso. Tačiau sveiko proto ribas peržengiantis sovietų sistemos žiaurumas leido „komunistinį rytojų“ statyti milijonų žmonių gyvybių saskaitą. Todėl ko nepadarė rūstieji carai, įgyvendino J. Stalinas ir jau 1929 metais į pirmąją pramoninę ekspediciją buvo pasiųsti 139 kalinių. Iš jų Uchtos upę pasiekė tik 125 įkalintieji, tapę šios teritorijos lagerių stabybų pradininkais.

(keliamas į 9 psl.)

Sakoma, jog kiekvieno žmogaus gyvenimą galima nusakyti trimis žodžiais: gimė, kentėjo, mirė...

Didvyrių gyvenimo kelias žodžiais neįvertinsi. Dėl skubančio laiko mes jų dažniausiai nepastebime, tikrujų kovotojų darbus ir tikslus pamatome per vėlai...

Tokia istorijos tiesa ir gyvenimo ironija: pasaulis žino keilis politikus – valstybių vadovus, kurie nužudė tūkstančius nekaltų žmonių – jaunų, senų ir dar negimus, tačiau neprišimena ir nežino tų, kurie tūkstančiams gelbėjo gyvybę.

Priminisu vieną iš jų – gydytoją chirurgą, mokslininką Edmundą Bagdoną, išlikus atminyje žmonių, kuriuos jis gydė nuo išsekimo ir ligų Karagandos lageriuose. Niekada to žmogaus baltu chalatu neužmirš tie, kuriems teko su juo bendrauti, kuriems suteikė vilties gyventi.

Ši karta matė sovietmečiu be gailesčio deginamas senas knygas, mano kartos senoliams širdį skauda pamačius išmetamus į šiukšlyną albumus su pageltusiomis nuotraukomis. O naujoji pinigų karta neretai nuvertina net ir visą okupacijos penkiadesimtmečio istoriją.

Todėl labai prašau, vartydami paskubomis surašytus puslapius ir senas nuotraukas, pajuskite tremtinio sielos kalbą be žodžių, išgirkite, kas parašta tarp elucių, nes tų žmonių gyvenimas – Lietuvos istorijos dalis.

Prabékime drauge gydytojų mokslininko Edmundu Bagdonu gyvenimo kelias ir autobiografijos užrašais. Pamatykime jo vaikystės dienas, prabégusias Pilionių kaime, kuris prieškario Lietuvoje priklauso Kėdainių apskrities Gudžiūnų valsčiui ir parapijai.

Su didele meile užrašų autorius mini Pilionių kaimo gyventojus, pasakoja apie Pilionių piliakalnį ir sodybas juosiantį mišką, grožisi Dotnuvėlės šlaitais ir Lielupio intaku. Su liūdesiu jau senjoro amžiaus sulaukęs Edmundas Bagdonas žvelgia į išretėjusį vaikystės kaimą, kuriame likę nedaug senųjų gyventojų.

Didžiule meile dvelkia prisiminimai apie senelį ūkininką Vincą Minevičių, tévą Zigmą Bagdoną, gražiausiomis spalvomis sutviska motinos Teresės paveikslas. Pro skaitytojo akis prabégs jau nuolio mokykliniai metai, nelengvas gyvenimas, galbūt ir paskatinęs jau nuoli pasirinkti mediko profesiją, slaugant sunkiai sergančių tévą.

Edmundo Bagdono prisiminimai – gyvas Lietuvos istorijos paveikslas, tautos išgyventi karo metų ir tremčių vargai. Neaplenkė jaunuolio dėmesio kaimo žmonių viltys ir godos, didelio blogio nuojauta, kai pro kaimą, per valstiečių laukus praužė vokiečių kariuomenė, vėliau – sovietų tankai, laikas, kai ūkininkų šeimas po svečias šalis išblaškė sudėtingas laikas po Antrojo pasaulinio karo. Tačiau Edmundo sekmingai išlaikyti egzaminai, mokslas Kauno felcerių mokykloje, vėliau studijos Valstybinio Kauno universiteto Medicinos fakultete suteikė džiaugsmo tévams.

Edmundas Bagdonas – KMU studentas. 1949 metai

Šalia studijų ir mokslo knygų vaikiną nuolat lydėjo nelengvas darbas medicinos istaigose. Širdį prislėgda tik gauta ar nesulaukta žinia iš brolio Augustino, pasipriešinusio okupacijai ir pasirinkusio partizano kelią. Gyvenimas šalia namų, studijos, neramus okupacijos laikas prabéga prisiminimuose tarytum spalvoto kino kadrai. Nejučia vaikinas išstraukia į Pasaulinės antibolševikinės organizacijos veiklą. Gyvendamas Kėdainiuose bei Kaune Edmundas Bagdonas palaikė ryšius su broliu Augustinu ir jo būrio partizanais, tapo rezerviniu kovotoju, reikalui esant buvo ginkluotas. Kaune palaikė ryšius su pakaušės partizanais, o per juos ir savo gimtujų Pilionių, Gudžiūnų ir kitų apylinkių Laisvės kovotojais. Jiems perduodavo vaistus, tvarsliavą, padėdavo žvalgyti apylinkes, kad partizanai saugiai pasiektų jiems reikalingas vietas.

Kur ir kada žuvo brolis Augustinas, kur pakasti jo palaičiai, šeima nesužinojo. Tik ažuoliuką jo garbei pasodino... Universiteto studentas Jeronimas Jarulis priklausė pogrindžio organizacijai „Laisvės švyturys“, per jį Edmundas gaudavo užduotis, ką reikia atlikti, kur ir su kuo susitikti. Gaila, neilgai trukusi pogrin-

džioveikla pasibaigė suėmimu. Gal būta ir išdavystės?.. Kilus įtarimui dėl „Laisvės švyturio“ veiklos, Edmundas buvo suimtas, nors įrodymų nerasta. Jam teko iškentėti ilgus įkalinimo metus. Edmundą suėmė ir išvežė iš giminaičių Lovičių šeimos, kur jis gyveno studijų metais. Vaikinas suspėjo giminėms pasakyti vienintelį žodį: „Sudie“. Surakinę antranikais jį išvežė į Kaune, Laisvės alėjoje, buvusi saugumo pastatą. Ilgai vaikinas nematė savo artimųjų.

Turtingas ižykiai Edmundo Bagdono gyvenimas tapo tarytum visos Lietuvos tautos jaunimo vilčių simboliu. Kupini įtampos vaizdai bėga tyliomis žodžių eilutėmis. Ryškūs suimtųjų paveikslai, kalejimo ir tardymo aplinka, sunkūs apmāstymai po naktinių tardymų.

Edmundo Bagdono prisiminimus ketina išleisti jo sūnus Rokas, taip pat pasirinkęs tévo profesiją, tapęs chirurgu.

Skaitytojui noriu pasiūlyti keletą ištraukų iš Karagandos lageriuose praleistų metų. Edmundas Bagdonas, prievertas ir okupacijos kalinys, pasakoja savo išgyvenimus, kalintųjų nuotaikas, parodo jų buitį; kalba tarytum be emocijų, tačiau lieka iki šiol neatsakytas visam pasauliui klausimas: „Ar Rusijoje daroma kas noras be prievertos?“ Ten, kur yra jėga, galybė ir paranojiskas valdovų noras valdyti visą pasaulį, nei proto, nei taurių jausmų nelieka... Mes tik pamatome mūsų jauną politinį kalinių, tremtinį tarp tūkstančių kitų, prieverta išplėštį iš Tėvynės, ilgesį ir skausmą dėl išblaškytos šeimos, artimųjų netekties ir beviltiškumo.

Edmundo Bagdono prisiminimai pakeri skaitytoją didžiule dvasios stiprybe, tiksls siekimu ir valia, esant beviltiškoms aplinkybėms ką nors pažeisti. Cia pamatysime ir nuostabių asmenybų, sugebėjusių net saugumo ir lagerių apsuptyje padėti kaliniui, palaikyti tikėjimą ir viltį sugržti į gimtinę.

Tuo labiausiai įsimintini ir vertingi gydytojo, būsimo gydytojo mokslininko užrašai.

* * *

„1950 metų spalį buvo pranešta, kad visi buvę „Laisvės švyturio“ pogrindinės organizacijos nariai pasiruošė išvykti su daiktais. Surakintus antrankiais po du, mus, uždarytus sunkvežimyje, nuvežė į Kauno geležinkelio stotį. Ten ginkluotų kareivų vora sudarė „praejimo tunelį“ ir mus, aštuonis nuteistuosius, raginda-

mi, skubindami, kaip didžiausius nusikaltėlius, sugrūdo į vagoną. Paskui suskirstė grupėmis į atskirai metalinėmis grotomis atitvertus „kupė“. Tai buvo paskutinė kelionė vienems suimtiesiems drauge. Vilniuje patekome į dideles bendras etapines kameras, kur kaliniai buvo rengiami kelionei į Tarybų sąjungą. Taigi sudie, Tėvynė, studente. Ar besugrižti ir... kada?

Lukiškių kalėjime pajutome tam tikrą „laisvę“: susipažinome su kitaik kaliniais. Nutebau pamatęs Henriką Šablevičių, su kuriuos kartu mokėmės Kėdainių amatų mokykloje. Jis buvo puikus muzikas ir meno organizatorius, vėliau tapęs žymiu Lietuvos kino režisieriumi. Susipažinau su panevėžiečiu inžinieriumi Petru Bilinkovičiumi.

1950 metų spalio pabaigoje pasklido gandas, kad jau atvykę „vergų pirkliai“ ir mūsų laukia ilga kelionė. Prekiniai vagonai, prižiūrėtojų rusiški keiksmai ir mūsų ešelonas, prigrūstas kalinių, pajudėjo iš Vilniaus. Išvažiavus iš Lietuvos, mūsų organizacijos narių keliai išsiskyrė. Mano kelias tėsesi per Maskvos Butyrkų ir Mordovijos persiuntimo kalėjimus į Kazachstaną.“

Niekas, joks ižykis nepraslysta pro studento dėmesį:

„Važiuojant per Ukrainą, naktį mūsų traukinys staiga sustojo ir vagonus saugojo rusų kareivai pradėjo šaudyti. Kiek aprimus, šaudymas pasigirdo toli laukuose. Buvo neramu, nežinojome šaudymo priežasties. Spėliojome, ar mūsų traukinio neužpuolė Ukrainos partizanai, norėdami mus išvaduoti?! Ilgokai pastovėjės traukinys vėl pradėjo važiuoti ir iki Maskvos apie šį ižykį nėko nesužinojome.

Artėjo lapkričio aštuntoji – didelė rusų šventė, o mūsų ešelonai kaliniams – teisė pamatyti legendinį Butyrkų kalėjimą, į kurį mus nuvežė „juodvarniu“ vadinamais sunkvežimiais. Sugrūdo į didžiules kameras. Ten sutikome daug įvairių tautybų kalinių. Dominavo jaunimas, ypač daug studentų. Mūsų tautiečiai iš gretimo vagono pasakojo, kad per išplėštas vagono grindis pabėgęs kalinis Aloyzas Sakalas, smulkutis, liesas gimnazistas. Aš Aloyzą Sakalą pirmą kartą pamačiau kalbantį per televiziją Lietuvos nepriklausomybės atkūrimo metais. Jis jau buvo profesorius Seimo narys...

Po dešimties dienų Butyrkų kalėjime vėl buvo paruoštas specialus traukinys ir vėl „juodvarnius“ mus išvežė į akmenkalžių brigadą.“

(bus daugiau)
Janina SEMASKAITĖ

Okupuotos Lietuvos vargai jaunuoliui jau buvo žinomi ir suvokiami. Ilgos kelionės į lagierius pradžioje jis pirmą kartą pajuto, kad to meto Rusijai okupuotų valstybių žmogaus gyvybę nieko nereiškia. Netgi jaunų žmonių darbo jėgos neberekėjo. Reikėjo, kad mūsų iš viso nebeliktu!

„Po sunkių kelionės dienų ilgasis traukinys sustojo prie aukšto kalno, ant kurio stūksa jo panašus į didelę tvirtovę Mordovijos persiuntimo kalėjimas. Įkalnį su visais daiktais pėsčiomis varė gausus būrys gerai ginkluotų kareivių. Pagyvenę, sergantys žmonės éjo griūdami, puolė skalydami šunys, kareivai šaukė, rėkė, keikėsi.

Pastebėjau sunkiai einanti su maišu ant pečių dar Vilniuje matytą ligotą jaunuolių. Vainikas sugriuvo ir... neatsikėlė. Nualpusi jam sargybiniai padėti neleido. Kalinių kolona sustojo, bet visiems buvo įsakyta eiti, o prie gulinčio liko tik kareivai ir besidraskantis šuo.“

Ir štai po ilgos varginančios kelionės mūsų studentas, būsimasis gydytojas, okupantų valia tapo lyg ir ne žmogumi, tik vergu, turinčiu asmeninį numerį „B-7G“. Okupantas ne supratovienintelės lietuvių tiesos: galima pažeminti, nuvertinti žmogaus asmenybę, prieverta paversti vergu, tačiau ne kiekvieną sielą įmanoma palaužti. Matyt, okupantui neduota suvokti, kad yra asmenybų, kurios visada pasirinks kovą, blogiausiu atveju – mirtį, bet amžinu vergu nebus! Ir jei mes šiandien dar gyvi, tai tik todėl, kad Lietuva tokį žmonių, tylių didvyrių, turėjo.

„Po varginančios kelionės pasiekėme Kazachstaną.

Suteikus kalinio numerį, po kelių karantino dienų mane nuvedė į lagierio sanitarinę dalių ir pasiūlė dirbtį chirurginiam skyriuje, kuriam vadovavo buvęs karo chirurgas Smirnovas. Kurį laiką jis mano darbą vertino ir elgėsi draugiškai. Žadėjo ilgą darbą ligoninėje, jei tik aš atiduosiu geresnius savo daiktus – drabužius, batas, konservuotą maistą, darišaugotą kelionėje, ir visa tai pakėtęs į degtinę, galėsi papirkti didesnius viršininkus. Aš jį dažnai matydavau darbe neblaivų, tačiau bendraujantį su viršininkais. Jis sugebėjo iš manęs išvilioti geresnę aprangą, o po dviejų mėnesių buvau perkeltas į akmenkalžių brigadą.“

1949 metų kovo pabaigoje Sovietų sąjungos saugumo tarnybos pradėjo operaciją, kodiniu pavadinimu „Priboj“ („Bangų mūša“), kurios metu iš trijų Baltijos šalių buvo ištremta apie 94 tūkstančiai žmonių. Istorikai pripažįsta, kad anuomet „valstybės priesais“, „buožemis“ ir nacionalistais buvo vadinti net vaikai. Traukiniuose, riedančiuose į Sibirą, apie 70 procentų tariai valstybės priesų sudarė maži vaikai, moterys ir seneliai.

Tai buvo vienas didžiausių, deja, ne paskutinis trėmimas. Iš viso 1941–1953 metais iš Lietuvos tremtinis išvežta per 130 tūkstančių žmonių, tarp kurių – apie 32 tūkstančiai vaikų. Varėnos rajone per „Priboj“ akciją, anot Lietuvos politinių kalinių ir tremtinių sąjungos Varėnos filialo pirminko Vytauto Kaziulionio, buvo išvežtos 103 šeimos, iš viso – 380 žmonių.

„Priboj“ trėmimų aukos buvo vežamos į Amūro, Irkutsko, Krasnojarsko, Novosibirsko, Omsko, Tomsko sritis. Tremties vietoje žmonės privalėjo pasirašyti dokumentus, draudžiančius jiems sugržti namo ir gyventi tremties vietoje 10–20 metų.

Gyvuliniais vagonais žmonės buvo išvežti toli nuo savo Tėvynės, bet stengėsi nepalūžti, išgyventi atšauriausiomis gyvenimo ir darbo sąlygomis bei niekada neprarado vilties sugržti į gimtuosius namus. Iš namų, artimųjų ilgesio, neapy-

Varėnos „Ąžuolo“ gimnazijoje įvyko integruota istorijos ir muzikos pamoka „Dainos iš tremties“, skirta prieš 65 metus sovietų vykdytų trėmimų „Priboj“ sukaktį paminėti

LPKTS Varėnos filialo ansamblis „Viltis“ su filialo pirmininku Vytautu Kaziulioniu

Festivalyje dalyvavę Varėnos mokyklų moksleiviai

kantos okupantams tremtinių lūpose suskambo dainų posmai, liudiję jų kančią, baimę, pyktį, bet visų svarbiausia – vilčių ir tikėjimą, kad viskas pasibaigs, tikrieji priešai sulauks deramo atpildo, o ištremtieji vėl sugržnamo. Taip gime šimtai tremties dainų. Tačiau daug jų taip ir liko neužrašytos, žu-

vo kartu su autoriais toli, toli svetimuose atšiauriuose kraštuse. Integrerot istorijos ir muzikos pamoką iniciavo „Ąžuolo“ gimnazijos istorijos mokytoja Rūta Jasevičienė ir muzikos mokytoja Renata Baulienė.

Mokiniamas savo išgyvenimus pasakojo ir parsivežtomis

tremtinių dainomis dalijosi Lietuvos politinių kalinių ir tremtinių sąjungos Varėnos filialo ansamblio „Viltis“, vadovaujamo Gražinos Kuodienės, nariai. Jie pasakojo, kur būtent viena arkita daina buvo sukurta, kas jos autorius arba kas tie žmonės, iš kurių lūpų daina pirmą kartą buvo išgirsta, pavyzdžiu, iš jau Amžinybėn iškeliasus Broniaus Savicko išgarsinta „Laisva Lietuva“, iš Vytauto Mačiukos – S. Dariaus ir S. Girėno monumento autoriaus – „Draugystės maršas“.

Prabilės Lietuvos politinių kalinių ir tremtinių sąjungos Varėnos filialo pirminkas Vytautas Kaziulionis, vienas iš Norilsko sukiliomo dalyvių, papasakojo apie Norilsko kalinių sukilią, išvykusį 1953 metais. Iš viso sukiliame dalyvavo per 30 tūkstančių sukilėlių, tarp jų 4 tūkstančiai lie tutuvų. Sukiliimo metu buvo sušaudyta virš 300 žmonių, virš tūkstančio – sužeista.

Norilsko sukiliimas taip pat neapsiėjo be dainos, turėjo sa-

vo himną, kurį sukūrė kunigas Česlovas Kavaliauskas. Jis nuskambėjo ne tik Norilske, bet ir vėliau Magadanu srityje. O „Viltis“ ši himną sugiedojo susirinkusiems renginio žiurovams.

G. Kuodienė pastebėjo, kad tremtinių dainų melodijos turi panašumą ne tik su lietuvių liaudies, bet ir su rusų, baltarusių ir kitų tautų dainomis. Anot jos, taip yra dėl to, kad i tremtį buvo išvežti įvairių tautybių žmonės. Dauguma dainų – ilgesingos, tačiau pasitaiko ir humoristinių, pašiepiantį anuometinę santvarką.

Partizanų (daugelis iš jų po lagerio taip pat gyveno tremtyje) dainų padainavo ir Senosios Varėnos Antano Ryliškio vidurinės mokyklos mokiniai kartu su muzikos mokytoja Irena Naujuniene. Jie atliko dvi dainas „Gal pavargai?“ ir „Mėnuo atbrido“. Tremtinių dainų paruošė ir „Ąžuolo“ gimnazijos mokiniai. Gimnazistė Aistė Balkelytė paskaitė ištrauką iš Dalios Grinkevičiūtės prisiminimų knygos „Lietuviai prie Laptevų jūros“.

Renginio pabaigoje Senosios Varėnos Antano Ryliškio vidurinės mokyklos mokytoja I. Naujuniene visus susirinkiusiems mokė dainuoti dzūkišką dainą „Ąžuolo“ gimnazijos direktoriė Milda Padegimaitė išreiškė mintį, kad galbūt dainų festivalis „Dainos iš tremties“ taps gražiai gimnazijos tradicija.

Aukšė BUDRYTĖ

Tragiški buvusių tremtinių atsiminimai skambėjantių lūpomis

Kėdainių daugiakultūriame centre įvyko trėmimo į Sibirą 65-ųjų metinių minėjimas. Mažoje salėje susitiko dvi kartos – buvę tremtiniai bei rajono gimnazistai, tik iš vyresniųjų pasakojimų žinantys, kokia balsi ir tragiską buvo tremtinių jaunystė.

Šiemet sukako 65 metai, kai 1949 metais prasidėjo masiniai trėmimai „Bangų mūša“ į Sibirą. Skambus pavadinimas né iš tolo neatspindi visų patirtų kančių ir siaubo, koki tėko patirti mūsų tautiečiams. Šia progą Lietuvos tolerancijos ugdymo centras su rajono ugdymo įstaigomis, kurios priklauso šiam centrui, organizavo šiu metinių minėjimo renginį Daugiakultūriame centre. I ji sugržėjė gimnazistai patys pristatinėjo buvusių tremtinių išgyvenimus, sunkiai suvokiamą kasdienybę, patirtus baisumus.

Sunku patikėti

Krakių, Šėtos, Akademijos, Šviesiosios gimnazijos bei „Aušros“ sporto ir sveikatinimo pagrindinės mokyklos mokiniai patys parengė ir bendramoksliams pristatė tremčiai

pasmerkto vaiko kasdienybę – kaip jam tekė vos per valandą susiruošti į nežinią, tūkstančius kilometrų bildėti traukiniu, patirti badą, skurdą, atšaurias gyvenimo sąlygas. Gimnazistai pasakojo, kad Sibire gyvenantiems vaikams tekdavusi kasdienio maisto porcija vos tilpdavus į delnus – dažniausiai tai būdavusios vos kelios duonos riekutės per dieną. Buvo rodomas ir filmukas „Tremties vaikai“, kuriame mokiniai galėjo pamatyti užfik-

suotas ištremtų vaikų akimirkas atšiauriajame Sibire.

„Pati tikrai nenorečiau to patirti. Net sunku išsivaizduoti, ką tuomet teko išgyventi lie tutuviams, taip pat ir mano bendraamžiams. Tikrai baisu“, – kalbėjo Krakių gimnazijos mokinė Gabija. Jai antrino ir krakiškis Paulius. „Sunku išsivaizduoti tremtinių iškentėtus vargus. Turime džiaugtis, kad patys nepatyrėme tremties kančių. Net neabejoju, kad reikiariai ir būtina apie tai kalbėti,

svarbu nepamiršti, ką patyrė mūsų tautiečiai prieš 65 metus“ – užtikrintai kalbėjo gimnazistas.

Susiruošti – per valandą

Mokiniai savo pristatymus rengė vadovaudamiesi knygose ir vadovėliuose pateiktais prisiminimais, retam jų teko pabendrauti su buvusių tremtinių. Tačiau renginyje dalyvavę tikrieji Sibiro baisumus iš-

keitė jūs i e džiaugėsi jau nuoliu iniciatyvumu ir noru nepamiršti Lietuvos istorijos. Savo vaikystės prisiminimus iš tremties gyvai papasakojo Lietuvos politinių kalinių ir tremtinių sąjungos Kėdainių filialo pirminkas Jonas Šleževičius.

Mokinijų aktyvumu džiaugėsi

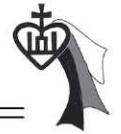

Susirinkę gimnazistai žiūrėjo dokumentinį filmą „Tremties vaikai“, pasakojantį apie žiaurią ištremtų lietuvių vaikų kasdienybę tolimate Sibire

ir „Aušros“ sporto ir sveikatinimo pagrindinės mokyklos direktoriaus pavaduotoja Rita Lukošienė. „Tikrai yra šviesaus ir gražaus jaunimo, neabeingo istoriniams, tragiskiems mūsų tautos išvykiams“, – pabrėžė pedagogė.

Audronė Pečiulytė, Daugiakultūriame centro vadovė bei Sėtos gimnazijos istorijos mokytoja, pateikė 1949 metų trėmimus iliustruojančių šokių ruojančių faktų. „Per masinius trėmimus, vykusius 1949 metais, iš Lietuvos buvo ištremta apie 32 tūkstančiai žmonių. Iš jų – apie 10 tūkstančiai vaikų, kurių nemažai mirė ne tik tremtyje, bet ir pakeliui. Trėmimo operacijoje dalyvavo apie 30 tūkstančių baudėjų“, – kalbėjo ji. Per kelias dienas į geležinkelio stotis buvo suvežta, prekinuose vagonuose uždaryta ir iš Lietuvos išvežta daugybė šeimų. Joms susiruošti į tremtį buvo duodama valanda laiko, su savimi žmonės galėjo pasiimti iki 100 kilogramų daiktų. Tremtyje mirė apie 3 tūkstančiai 1949 metais išvežtų lietuvių.

Vaida MASILIONYTĖ

Vorkutos kalinių sukilimo 60-mečiui: apie ekspediciją „Vorkuta'13“

(atkelta iš 6 psl.)

Palaipsniui daugėjo anglies sachtą, atitinkamai augo ir čia atvežamų kalinių skaičius. Didžiant iškastos anglies kiekui, transportavimas garlaiviais taupo nebeįmanomas ir po mažiau nei dešimtmečio, 1937 metais buvo nuspresta nutiesti 1500 kilometrų ilgio geležinkelį Konoša–Vorkuta. A. Šereno teigimu, joks kelias Europoje nebuvu tiestas tokiomis baisiomis gamtos sąlygomis: „Per pūgą ir žvarbų speigą apšalę, geliamus muselių, kankinami cingos ir pelagoras, nenutrūkstama srove éjo žmonës, kad paklotų savo kaulus po „mirties kelio“ bégiai. Atsiliekančiuosius, nuvargusiuosius ir silpnusios konvojus nušaudavo ir palikdavo pakelėje ar prie išblésusių poilsio laužų. Palydovai – sargybiniai atskaitydavo trumpu raportu: „Nušautas bandant pabègti“. Teigama, kad po kiekvienu geležinkelio pabègiu išsisi bent po vieną žuvusijį.“

Skaičiuojama, jog Vorkutoje buvo kalinami 200 tūkstančių net 90 skirtintų tautybių kalinių. Nuo velyvų 1940-ųjų didžiausiai dalį sudaré ukrainiečiai – apie 50 procentų, lietuviai, latviai ir estai kartu – apie 30 procentų visų kalinių. Rechlage (vienas iš Vorkutos lagerių) 1953 metais buvo apie 37 tūkstančiai kalinių, iš jų – 3,8 tūkstančio moterų, iš kurių ukrainiečiai ir Baltijos tautos sudaré net 50 procentų visų kalinių. Minimalus maisto davinys, susidedantis iš buzos ir duonos, drabužių deficitas, amžinas šaltis ir drègmë – tokiomis sąlygomis kapanojoji paverge tautų tautų žmonës.

Ruošiantis ekspedicijai „Vorkuta'13“ buvo atrastos ir aplankytos pasirinktos vietas, kuriose kaléjo ar savo gyvenimą baigė daugybë lietuviai, tarp juų ir aukštų valstybës pareigūnų, mokslininkų bei intelektualų.

Apie ekspediciją

Aplankyt, išsaugoti ir perduoti ateities kartoms – tokius tikslus išskélė ekspedicijos „Vorkuta'13“ dalyviai. Suvokdami istorinës atminties svarbą tautos gyvybingumui šias metais jie pasirinko kelionę į Intą, Abezë ir Vorkutą – tris didžiausias Vorkutos lagerių tinklo vietas. Vorkutos kryptis pasirinkta ne šiaip sau – čia prieš 60 metų išyko vienas žinomiausiai kalinių sukilių GULAG sistemoje, prie kurio didele dalimi prisidéjo ir lietuviai.

Intos lageriuose, kaip ir kitur, kaléjo bei šachtose daugiausia dirbo kaliniai, teisti pagal 58 straipsnio punktus „Ia“ ir „Ib“ – „tėvynës išdavimą“. Todél čia atsidûrė Vakarų Ukrainos ir Pabaltijo rezistentai, Raudonosios armijos karininkai, pakliuvę į vokiečių nelaisvę, kiti „išdavikai“. Šachtos buvo gera vieta suvaryti kalinius, kadangi iš jų beveik neįmanoma pabègti. Šiuo metu ten tik nykus ir pilkas 40 tūkstančių gyventojų miestas, kuriame apie kalinimo vietas byloja vos keli memorialiniai akmenys ir nykstančios kapinës. Intos „Vostočnyj“ kapinése išsisi ir nemažai lietuvių, jose atstatinėjome išvartytus kryžius, tvarkémė visiškai aplaistą aplinką – kapinës néra įtrauktos į memorialinių vietų sąrašą, todél jų niekas neprižiuri. Kol ekspedicijoje dalyvavusiu moterų komanda dorojosi su ant lietuvių kapų apželusiomis žolėmis, vyrai pastatė naują beržinį kryžių.

Beveik prie pat poliarinio rato esantis Abezës kaimelis buvo apgyvendintas vietas gyventojų – komių, kurie užsiemé elnių auginimu. Tačiau pradėjus geležinkelio tiesimą bei šiauriau sachtą statybą, Abezë tapo vienu iš daugelio lagerių sistemas centrų. Skaičiuojama, kad 1938–1948 metų laikotarpiu šioje vietoje, kurioje dabar tegyvena vos 450 gyventojų, žuvo ne mažiau nei 10 tūkstančių kalinių. Memorialinës kapinës, kuriose stovi šimtai bevardžių stulpelių, žyminčių laidojimo vietas, padéjo suvokti situacijos beviltiskumą. Itin atšiaurios gamtos sąlygos kiekvienais metais vis stipriaus bando paslëpti šią žaizdą ir tiks entuziastų dëka atmintinos vietas dar yra išlikę. „Abezei liko gal 15 metų, palaipsniui visi išsivažinës“, – kaimo likimą prognozavo vietinis gyventojas. Kai galutinai išnyks šis kaimelis, išnyks ir atminimas, žymintis šias vietas – čia palaidoti prof. Levas Karsavinas, generolas Jonas Juodishius, daug lietuvių ir kitų paverge tautų žmonių.

Ant 67-osios lygiagretës esantis ir kadaise didžiausias už poliarinio rato buvës miestas Vorkuta pretenduojaapti visos GULAG sistemos simboliu. 3-iojo dešimtmečio pradžioje medžiotojas prie Vorkutos upës rado laužę gerai degančių juodų akmenų, kuriuos jis nusiuntë į Maskvą – taip buvo sužinota apie ten esančius anglies kladus. 1932 metais pradëta statyti pirmoji šachta, o po dviejų metų, nors dar neparuošta, jau pradëta eksploatuoti. „Tuo metu kasykloje truko valymo fronto, nebuvo

įrengtas paviršius, šachtos naturéjo reikiamų mechanizmų, stigo kvalifikotų eksploatacijos kadrų, neištirtos geologinës sąlygos ir neišsprësti kasimo sistemos klausimai, lubų paramstumas“, – atsiminimas dalijosi Vorkutos kasyklų ve teranai. 1946 metais Vorkutos lageriuose kaléjo net 62 tūkstančiai kalinių.

57 kilometrų ilgio ratu eina „Vorkutos žiedas“, aplink kuri ir yra išdëstyti visos ten veikusios ir tebeveikiančios šachtos bei kartu su jomis stovéjantių kompleksai. Milžiniški plotai, atsvérę prieš mūsų akis, buvo sunkiai suvokiami protu: kadangi išlikę kapai užima tik labai mažą ploto dalį, buvo sunku patikëti apie čia kalintų žmonių mastus. Keiliaujant šiuo Vorkutos žiedu aplankémé keletą kapinių, kuriose radome nemažai lietuviškų pavardžių. Taip pat tylos minutëms sustojome ir prievo kiečių, vengrų, lenkų, ukrainiečių, kitų tautų memorialų aukoms atminti. 1992 metais ten atidengtas lietuvių sukurtas paminklas-koplyčia, skirtas 1940–1956 metais kalėjusiems ir žuvusiems Vorkutos lageriuose atminti. Akmenyje iškalti žodžiai „Tévyné Lietuva verkia, Tévyné Lietuva didžiuojasi“. Čia išskleidéme Trispalvę ir pagerbëme žuvusiuosius. Taip pat aplankémé vietą, kurioje išyko garsusis 1953 metų liepos 26 – rugpjūčio 1 dienos Vorkutos kalinių sukilius.

Apie sukilių

Pasakojama, kad neapsi kentę siaubingų gyvenimo sąlygų kaliniai nusprenéd sukili. Gidoteigimu, čia kaléjo daug mokslininkų ir inteligenčių, todél tokia galimybë atsirado tik kai į lagerius buvo atgabenta daug sportininkų bei karo belaisvių – fiziškai stiprių, organizuotų vyrių. Didesni sukilimai vyko ir 1942, 1948 metais, tačiau jie iškart buvo numalšinti. 6-ajame dešimtmetyje gyvenimo sąlygos mažai kuo skyrësi nuo prieš du dešimtmečius buvusių: mirë atnešda vo ne tik maisto bei drabužių trükumas, bet ir dažnos griūties šachtose.

Didesni neramumai prasidéjo po Stalino mirties. Birželį kaliniai pasiskelbë neisiai į darbą tol, kol nebus pradëtos teikti amnestijos. Liepos 22–23 dienomis į darbą išeiti protestavo jau 3 tūkstančiai kalinių, todél buvo pažadëta: 9 valandų darbo diena, panaikinti kalinių numerius, neriboti pasimatymu ir susirašinéjimui su artimaisiais. Liepos 25 dieną streikavo jau 8,7 tūkstančio kalinių, o sudarytas kalinių ko-

mitetas, kurio pagrindą sudaré vakarų ukrainiečiai, pradëjo organizuoti grupes, prižiūrinčias kasyklų bükli. Kaliniai į darbą néjo net 15 parų. Visų lagerių sukiliuose organizaciuose komitetuose dalyvavo lietuviai.

Latvis Janis Zile teigë, kad 1953 metų rugpjūtį 250 tūkstančių kalinių vienaip ar kitaip išreiškë savo politinę valią: vieni jų visiškai nustojo dirbt, kiti smarkiai sulétino darbo tempą, pavyzdžiui, vietoj iškasamu tūkstančio tonų per dieną, iškasdavo tik 30 tonų anglies. Kaliniai iškélé pasisiūtas juodai raudonas véliavas, pravažiuojantys traukiniai su geležinkelijų darbuotojais išreikšdavo solidarumą paleisdami sireną. „Laisvë ar miritis!“ – toks buvo sukilélių šūkis. Ši šukij kaliniai užrašë ant barakų stogų, kad juos matytų léktuvai. Ant lagerio Nr. 29 vartų buvo pakabinatas užrašas: „90 tautų – esame vieningi!“.

Liepos 26 dieną 3-iojo lagerio kaliniai užémé izoliatorių ir išlaisvino ten kalintuosius. Išaugus įtampai atvyko MVD komisija, kuri išklausë kalinių skundus, bet atsakyti nepateiké. Kitą dieną dalij sukilélių suémé. Kitame lagerje sukilę kaliniai užsibaikradavo ir atsisaké eiti į darbą. Atsisakantys dirbt i kalinių teigë: „Panaudokite prieš mus ginklus ir mes susprodinsime kasyklas“. Sudarytame kalinių komitete dalyvavës Juozas Krakauskas prisiminë: „Po liepos 26-osios oras buvo itin gražus. Galéjai iðegti geriau nei Palangoje, tuo aš ir pasinaudojau!“.

Galiausiai atvyko daliniai, gavë įsakymą nutraukti sukili. Vyko negailestingas susidorojimas – buvo duotas įsakymas šaudyti į kalinius. Néra tikslų duomenų, tačiau nužudyti ir sužeisti šimtai kalinių. Net ir numalšintas sukilius davë pokyčių: pana-

kinti kalinių numeriai, pagerintos bendrovimo su artimaisiais sąlygos, nuo langų nuimtos grotos.

Apie ateitį

GULAGO kalinių idealai buvo du: Dievas ir Tévyné. Ne laukti trémimai tik sustiprino tikinčiųjų jausmus: „Viskà atidaviau į Dievo rankas... Neturéjau jokio kito interesu, tik palaikyti kitų kalinių dvasinį stiprumą“, – atsiminimas dali josi kalinys iš Lenkijos. Tuo tarpu visi iki vieno pavergtų tautų kaliniai svajojo ne tik apie savo, bet ir apie savo valstybių laisvę nuo okupanto. Tokių laimingųjų, kurie ne tik gržo namo, bet ir išgyveno savo Tévynių Atgimimą, buvo nedaug. Deja, dabartiné Rusijos politika iki šiol kai kurias tau tas laikovergijoje – čečénų tau tos pavyzdys parodo iki šiol gyvą žaizdą.

Ekspedicijos dalyviai išsi kélé tikslą ne tik aplankytis šias istorines vietas, bet ir gržë deramai įamžinti šios skaudžios okupuotų tautų istorijos atmimam. Todél labai svarbi ekspedicijos įprasminimo dalis laukia ateityje – pristatyti ir papasakoti apie šių mūsų tautos gyvavimo laikotarpį ateities kartoms. Tai, ką pamatëme ilgai išliks atmintyje, tačiau didelė abejonė, kiek ilgai išliks šios skaudžios istorijos atmintinos vietas. Atšiaurigamta kiekvienais metais naikina žmogaus pédaką šiame atšiauriame Komijos respublikos regione, o Rusijos valdžia nesuinteresuota išsaugoti pavergtų tautų skausmą menančių vietų. Ekspedicijos metu pamatëme, kad memorialinës vietas atnaujinamos ir prižiūrimos tik vienos entuziastų dëka, nedidel darbą atlieka ir kartais atvykstančios ekspedicijos... Tačiau kiek ilgai šie žmonës turës užsidegimo saugoti taip greitai nykstanti paveldą?

Sovietų lageriuose kalintų žmonių mirčių skaičius 1941 metais

Kalinimo vieta	Kalinių sk.	Žuvusių sk.	Žuvusių sk., proc.
Archangelsko regionas	545	186	34.1
Chkalovo regionas	150	31	20
Gorkio regionas	662	207	31.27
Kareljos ASSR	194	-	-
Kazachijos SSR	86	37	43
Komijos ASSR	1460	407	27.9
Krasnojarsko teritorija	3324	1264	38
Molotovo (Permë) regionas	361	246	68.1
Sverdlovsko regionas	531	202	38
Vologda regionas	123	21	17
Nežinoma vieta	1810	555	30.6
Iš viso	9246	3156	40.6

(Šaltinis: L.Latkovskis „Baltic prisoners in the GULAG revolts of 1953“)

Vytautas KERŠANSKAS

Karo metais mūsų šeima gyveno Kaune, Šančiuose, Juozapavičiaus prospektėje, viename iš toliau nuo gatvės stovinčių raudonų plynų namų, statytų turbūt dar 19 šimtmečio pabaigoje carinės armijos kariuinkams. Kitoje gatvės pusėje buvo pastatyta visa eilė kareivinių, kuriose buvo įsikūrę caro armijos, vėliau Pirmojo pasaulinio karo metu kaizerinės Vokietijos, po to – Lietuvos kariuomenės, o po 1940 metų Lietuvos okupacijos – Raudonosios armijos kariai.

Pastarųjų aš beveik nepamenu, gal labiau įsiminiau jų dainų melodijas. Karo metais jau geriau prisimenu vokiečių karius su lūpinėmis armonikėlėmis, aviacijos antskrydžius, bombardavimus ir griuvėsius kitoje gatvės pusėje, prie kurų darbavosi raudonarmiečiai – vokiečių belaisviai. Nors mes, vaikai, dar nemokėjome rusų kalbos, bet supratome, kad jie labai nori valgyti ir atneš ko nors valgomo, galime gauti mainais žaislą. Griuvėsiuose belaisviai, matyt, rasdavo ne tik medienos, bet ir visokių daiktų, kuriuos galėdavo išsikeisti į maistą ar cigaretės. Iš medienos jie darydavo visokius gražiai nuspalvintus žaislus. Dažū turbūt parūpindavo belaisviai – dailininkai, kurie piešė vokiečių kariškių portretus ir tapė dekoracijas Kauno operos teatrui, kuriame karo metais būdavo statomi spektakliai ne tik visuomenėi, bet ir atskirai skirti tik vokiečiams („Nur fuer Deutsche“). Matyt, norėdama pagreitint dekoracijų gamybą, vokiečių vadovybė, išsiaiškinusi, kad tarp belaisvių yra profesionalių dailininkų, atskyrė juos nuo kitų ir net leido laisvai vaikščioti ne tik į teatrą, bet ir po miestą. Neįkėtinas dalykas!

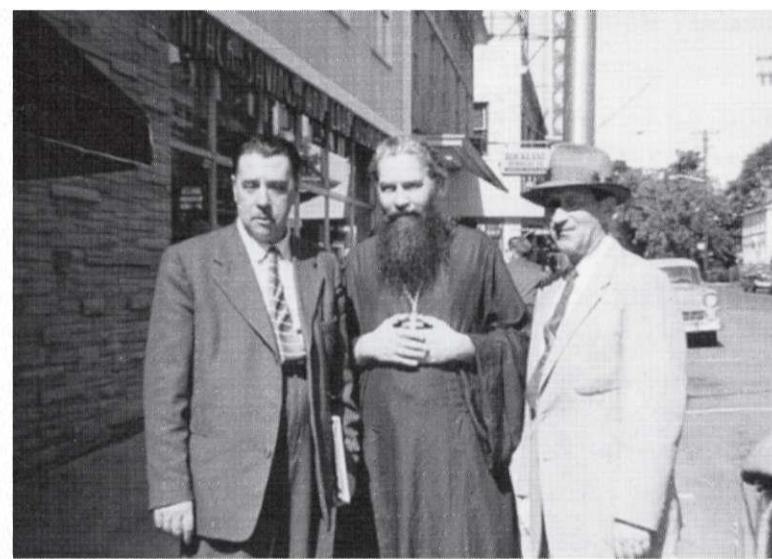
Gatvės pusėje, kurioje gyvenome, stovėjo kariška valgykla ar maisto sandėlis iš kurio mes, vaikai, kartais nubriegdavome belaisviams duonos kepalą ar dar ką nors valgomą iš namų atsinešdavome. Palaukę, kol ten dirbantiesi stambaus sudėjimo vyras sudidele balta kepure nusisukis ir nueis toliau ir mūsų nematys, vienas iš vaikų įšokęs pagriebdavo duonos kepalą ir visi mes bėgdavome prie gatvės. Ten palaukdavome, kol kitoje pusėje belaisvius saugantis sargybinis nueis toliau. Kol „fricas“ nemato, reikėdavo perbėgti per gatvę ir skubiai viskā, ką turėdavome, atiduoti belaisviams. Už tai gavę koki žaislą, patenkinti grįždavome į savo kiemą. Ir taip kaskart, kai tik pamatydavome, kad belaisviai iš tolo rodo naują žaislą, vėl eidavome į „žygį“. Tuos „mainus“ vėliau su šypseną prisimindavo mano mama, taip pat apie ką teko kal-

bėtis ir su mus lankiusiais belaisviais dailininkais.

Supažindino su dailininkais Kauno operos teatre dainavęs mamos jaunystės draugas Serafimas Slobodskojus labai susipažinti su labai maloniais ir inteligentiškais žmonėmis. Mama, aišku, susidomėjo ir paruošusi nedideles vaišes, pakvietė. Serioža (taip ji visi vadino) atsivedė juos pas mus į namus. Tai buvo Serafimas Slobodskojus, Andrius Rostovcevas,

svečius, visada skambėdavo muzika. O Serafimas Slobodskojus labai mėgo poeziją. Visi jie buvo talentingi vyrai.

Bet kartą vienas iš jų mama perspėjo, kad Semiono Podorožno daugiau į svečius nebekvieštų, nes per jį gali turėti daug nemalonumų. Pasirodo, Podorožnas, būdamas prosovietinių pažiūrų žmogus, savaip pasinaudojo galimybe laisvai judėti po miestą. Artėjant Rytų fronto linijai prie Lietuvos, jis užmezgė ryšius su komunistiniu pogrindžiu, ku-

Dailininkas Serafimas Slobodskojus (centre), išvykės į JAV tapo pravoslavų šventiku

Nikolajus Popkovas, Borisas Polotarius ir Semionas Podorožnas. Mano mama buvo jauna, daili moteris, labai komunikabili, mėgstanti muziką ir meną, turėjo humorą jausmą, laisvai kalbėjo rusiškai, nes buvo gimusi Petrograde caro gvardijos karininko šeimoje. Taigi bendravimui su jais jokių kliūčių nebuvo. Vyrai gražiai prisistatė, papasakojo apie save, kaip jie atsidūrė Kaune, kada jie pradėjo piešti vokiečių eilinių sargybinų ir karininkų portretus. Tačiau nutylėjo nemanoliausius gyvenimo momentus. Jiems pasisekė, kad belaisvių lagerio viršininkas buvo išsilavinęs žmogus ir meno mėgėjas. Juos atskirai apgvendinė už lagerio teritorijos ir suorganizavo „Meno akademiją“. Dailininkams buvo leista lankytis mieste, iš pradžių lydint sargybiniu, vėliau – bejo, kad įsigytu reikiamų tapybai medžiągų. Vėliau jie buvo nukreipti į operos teatrą taip pat dekoracijų, sekmodieniais jiems netgi buvo leista lankytis cerkvėje. Taip dailininkai mieste susipažino su įvairiais žmonėmis, kurie juos visapusiškai rėmė.

Dailininkai pas mus apsilankydavo įvairiomis progomis. Mama visada maloniai juos prisimindavo, nes tai buvo įdomūs žmonės. Mūsų svetainėje stovėjo pianinas. Andrius Rostovcevas buvo ne tik geras dailininkas, bet ir puikus pianistas, todėl jiems atejuje iš Lietuvos.

rio nariai vykdydavo teroristines akcijas į vakarais plėšikau-davo. Kartą būdama svečiuose ir mano mama pakliuovo į incidentą: vakare įsiveržė ginkluoti vyrai rusų kalba pareikalavo sudėti ant stalos pinigus, nusiimti laikrodžius, žiedus, auskarus ir viską susikrovę dingą. Tie teroristai buvo suplanavę įsibrauti į į operos teatrą ir spektaklio vokiečių kariams metu nuo balkonų apmetyti juos granatomis. Kokios būtų to išpuolio pasekmės teatro darbuotojams, dailininkams ir pačiam miestui, teroristams – nė motais. Jiems nerūpėjo, kad už vieną užmuštą vokietį galėtų būti sušaudyta 100 įkaitų! Prisiminkime Pirčiupio tragediją... Visa laimė, kad to sumano įvykdyti nepavyko, nes organizatoriai, kartu ir Semionas Podorožnas, buvo suimi. Įdomus dalykas: kadangi jি kažkas užtarė į pats neprisipažino, kad turi kažką bendra su tais teroristais, tai vokiečiai juo patikėjo ir nesušaudė, tik uždarė į konklagerį. Apie tolesnį Podorožno likimą girdėjau, kad jis liko gyvas ir po karą gyveno Leningrade.

Su likusiais dailininkais tamaloni pažintis tęsėsi iki 1944 metų vasaros vidurio, kai ai-dint artilerijos kanonadai, mums teko bėgti nuo sovietų valdžios į Vakarus. Prisiminimai apie bolševikų įvykdytas piktadarybes 1940–1941 metais vertė žmones trauktis iš Lietuvos.

lio Rulerio, griežusio teatro orkestre pirmuoju smuiku, šeima. Tai jis, eidamas į teatrą, retkarčiais mane pasiimdavo. Matydvau, kaip būdavo ruošiamasi spektakliui, ir prieš prasidedant, paprastai stovėdavau salėje prie orkestro duobės. Čia laukdavau, kol prie dirigento pulsto Mykolas Bukša, pakils scenos užuolaida ir pasirodys gražios, spalvingos dekoracijos. Manau, kad kai kurios iš jų buvo dar karo metu belaisvių – dailininkų tapytos. Idomu būtų sužinoti, koks tų dekoracijų likimas? Nejaugi visos sunaikintos? Teko girdėti, kad užsienio teatrų dekoracijas labai saugo daugelį metų, kartais nuomoja kitiems teatrams. Kaip gaila, kad dabartiniu metu spektakliai statomi beveik be dekoracijų. Ateini į teatrą tikėdamasis tikro spektaklio, o matai tik koncertą...

Vokiečių karių portretus, kuriuos karo metais nutapė rusų dailininkai belaisviai, manau, Vokietijoje ne viena šeima išsaugojo kaip savo senelių atminimą.

2013 metų liepą atvykę į Amerikos į Lietuvą mane aplankė šviesios atminties dailininko Serafimo Slobodskojaus sūnus Aleksiejus su žmona Marija ir padovanojo savo apie tėvą parašytą prisiminimų knygą bei gražiai apipavidalintą jo darbų reprodukcijų albumą.

Aleksiejus mane surado per Lietuvos radijo ir televizijos darbuotojų Niną Mackievič. Esame gyvi, kol prisimename arba prisimena mus...

Kaip mes susipažiname? Ats. mjr. Alvydas Kazakevičius, tyrinėdamas rusų inteligenčių veiklą Lietuvoje ir jų dalyvavimą antisovietinėje organizacijoje HTC (Narodno trudovo sojuz), ieškojo duomenų Lietuvos gyventojų genocido ir rezistencijos tyrimo centre. Ten jis surado duomenų apie buvusį Kauno muzikinio teatro dainininką Sergiejų Kornilovą ir jo dukterę Iną, gimusią kalėjime. Jos dėka mes ir susipažiname.

A. Kazakevičiu papasakoja apie karo metais vokiečių belaisvius – dailininkus, o jis mane supažindino su LRT darbuotoja Nina Mackievič, palaikiusių gyvius su Serafimo Slobodskojaus sūnumi Aleksiejumi. Kuomet ponai Ninai parodžiai savo mamos išsaugotus Slobodskojaus tapybos darbus, ji buvo sužavėta ir apie tai pranešė Aleksiejui, planavusiam 2013 metų vasarą aplankyti Lietuvą.

Vėliau sužinojau, kad „Meninė akademijoje“ darbavosi ir daugiau belaisvių – dailininkų: Sergiejus Šominas, Kazimiras Žukovskis ir kiti. Bet jie pas mus turbūt nesilankė ir apie juos nieko nežinau.

Alvydas SEMAŠKA

Česlovas Dirkė 1931–2014

Gimė Panevėžio aps. Bei-noraviškio k. ūkininkų šeimoje. Tėvas – 1941 m. suki-limo dalyvis, partizanas, politinis kalnys. 1948 m., kai tėvas kalėjo sovietiniame la-geryje, Česlovo senelė, mama ir jis su trimis jaunesniais broliukais buvo ištremti į Krasnojarsko kr. Nepakėlu-sios sunkių tremties sąlygų netrukus mirė senelė ir 43 metų mama Irena Dirkienė.

Česlovas liko vienintelis trijų mažesnių brolių mai-tintojas ir globėjas. Sunkiai dirbdamas, jis ne tik suge-bėjo jais pasirūpinti, bet dar ir sudarė sąlygas mokytis. Mokėsi ir jis pats, tapo pui-ku specialistu – mechaniku.

Išbuves tremtyje net 19 metų, 1967 metais su žmona Adele, taip pat tremtine, ir mažamete dukrele Irena grį-žo į Lietuvą. Apsigyveno Šiauliouose. Būdamas atkak-laus, tiesaus būdo Česlovas

nesitaikstė prie tuometinės valdžios, buvo persekioja-mas, turėjo keisti darbo-vietes. Bet visur buvo pareigin-gas, darbštus.

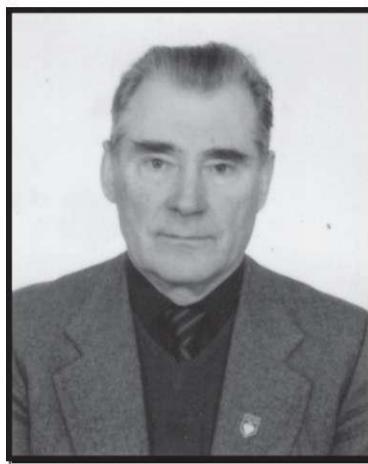
Prasidėjus Lietuvos nepri-klausomybės atkūrimui, Čes-lovas išsiliejo į Sajūdį, buvusių tremtinių organizacijos veiklą.

Dvylika metų buvo renkas-mas LPKTS Šiaulių skyriaus pirmininku. Skyrius tuomet vienijo per 2 tūkstančius narių.

Jis ilgus metus buvo LPKTS valdybos narys, Šiaulių apskrities koordinatorius. Vadovavo Šiaulių apskrities 1941 metų sukilėlių sąjungos skyriui. Rūpinosi legendinio parti-zanų vado Jono Noreikos-Generolo Vėtrös atminimo jamžinimu. Buvo LPKTS jaunesniosios kartos sąskrydžio Kreivakiškyje iniciatorius. Buvo išrinktas Šiaulių mst. tarybos nariu.

Šiaulių mst. Ginkūnų kapinėse tremtinių sekto-

Pro memoria

rius atsirado tik Česlovo pastangomis.

Česlovo Dirkės veikla įvertinta visų trijų laipsnių LPKTS žymeniu „Už nuopelnus Lietuvai“.

Už tai, kad Česlovas galė-jō tiek daug nuveikti, reikia padėkoti ir jo žmonai Ade-lei – už jos pasiaukojamą kantrybę ir prisiimtus visuo-meninių darbų rūpesčius.

Nuoširdžiai užjaučiame šeimą, giminės ir artimuosius.

LPKTS Šiaulių filialas

ILSĒKITES RAMYBĖJE

Balys Butrimas 1926–2014

Gimė Zarasų aps. Salako valsč. Jakėnų k. ūkininkų šeimoje, auginusioje penkis vai-kus. Mokėsi Tolimėnų pradinėje mokyklo-je. Baigės keturis skyrius, išstojo į Dūkšto žem-mės ūkio mokyklą, išgijo agronomo specia-lybę. Trys broliai žuvo partizanų gretose, se-su už ryšius su partizanais nuteista dešim-čiai metų. Bausmę atliko Taišeto griežtojo režimo lageriuose. Mama 1948 m. ištremta į Krasnojarsko kr. Artėjant frontui Balys su draugais pasitraukė į Va-karus. 1947 m. atsidūrė Anglioje, Londone. Dirbo įvairius darbus, vakarais mokėsi maisto tiekimo žinovų kursuose. Išdarbino ligoni-nėje, maisto tiekimo vadybininku. Buvo Londono lietuvių namų administratorius. Išrinktas Didžiosios Britanijos lie туvių sajungos valdybos nariu. Dalyvavo visuose renginiuose, kur buvo sprendžia-mi Lietuvos išlaisvinimo klausimai. Dėl šių klausimų buvo susi-kięs su Margareta Tečer. 1990 m. tapo oficialiu Lietuvos Raudonojo Kryžiaus atstovu. Rinko aukas, vežė labdarą į Lietuvą, Vilniaus se-nelių ir vaikų globos namus, Vilniaus Raudonojo Kryžiaus ligoni-nę. Džiaugėsi Lietuvos Atgimimu. Savo lešomis pastatė paminklą žuvusiems broliams Ignalinos r. Švedriškės kapinėse. Aukomis prisidėjo prie paminklo Sedoje statybos. 1998 m. jam suteiktas kario sava-norio statusas. 2001-aisiais apdovanotas už nuopelnus Lietuvai.

Jovalia, po mirties urna su palaikais iš Londono bus atvežta į gim-tinę ir palaidota Švedriškės kapinėse.

Nuoširdžiai užjaučiame seserį Oną Laurinienę, dukteręs Val-dą ir Marytę su šeimomis.

LPKTB Dūkšto skyrius

Stefė Meškauskaitė-Jakštienė 1925–2014

Gyveno Kelmės r. Biliškiukų k. 1951 m. šeima ištremta į Krasnojarsko kr. Užūro r. „Sibiriačkos“ kolūkį. Brolis Antanas, neat-laikės vergiško darbo ir gyvenimo sąlygų, 1953 m. pavasarį mirė. Stefa ištėkėjo už tremtinio Stanislovo Jakšto. Į Lietuvą grįžo 1958 m., apsigyveno Šiauliouose, čia dirbo. Už žydų gelbėjimą Antrojo pasaulinio karo metu 2006 m. Prezidento V. Adamkaus ap-dovanota „Žūvančiųjų gelbėjimo kryžiumi“. Algirdas Jakštės

Jonas Linda 1931–2014

Gimė Pakruojo r. Balselių k. ūkininkų šeimoje. 1948 m. su tėvais ištremtas į Irkutsko sr. Taišeto r. Kitoko gyv. Dirbo „Novyj putj“ miško pramonės ūkyje. Po septynerių metų išvežtas į Čeremchovo anglies kasyk-las, vėliau pavyko gauti statybinių darbų. Sibire mirė motina ir brolis. 1958 m. grįžo į Lietuvą. Vedé Danutę Uržaitę ir apsigy-veno jos tėvų namuose Pakruojo r. Puknionių k. Vėliau pasistatė namą Mažeikių k. Dirbo greta įsikūrusiame ūkyje mechanizatoriumi. Užaugino dvi dukteris ir sūnų. Ilgus metus dainavo etnografiniame ansamblje „Kruoja“. Buvo aktyvus LPKTS Pakruojo filialo narys.

Nuoširdžiai užjaučiame žmoną, vaikus, vaikaičius, provaikaičius ir visus jų gerbusius bei mylėjusius.

LPKTS Pakruojo filialas

Adolfas Čeida 1946–2014

Gimė Panevėžio r. Grinkų k. ūkininkų šeimoje. Penkis vaikus auginusiai šeima ištremta, Adolfui vagone sukako treji metu-kai. Šeima atsidūrė Irkutsko sr. Tulunsko r. Į Lietuvą grįžo 1958 m. Sukūrės šeimą, apsigyveno Šilalėje. Užaugino sūnų ir dukterį. Palaidotas senosiose Šilalės parapijos kapinėse.

Nuoširdžiai užjaučiame žmoną, vaikus, vaikaičius, giminės ir artimuosius.

LPKTS Šilalės filialas

Skelbimai

Balandžio 27 d. (sekmadienį) Šilalės r. Traksėdžio sen. Ne-vočių kaime bus šventinamas paminklas žuvusiems Lietuvos partizanams. **12 val. šv. Mišios** Šilalės Šv. Pranciškaus Asyžie-čio bažnyčioje; **14 val.** paminklo šventinimas ir atidengimas Ne-vočių k. Po paminklo atidengimo – Lietuvos didžiojo kunigaikščio Kęstučio mechanizuotojo pėstininkų bataliono kariškių pa-siodymas, pabendravimas, pasivaišinimas kareiviška koše. Kviečiame dalyvauti.

Balandžio 30 d. (trečiadienį) 10 val. Šiaulių miesto Ginkūnų kapinėse tremtinių sektoriuje organizuojama talka. Bus at-vežta juodžemio. Atsineškite grėbliukus, kibirėlius juodžemiu nešioti, turékite darbines pirštines. Laukiame atvykstančiųjų.

Gegužės 10 d. (šeštadienį) Telšių r. Juodinkų miške (kelio Telšiai–Nevarėnai 7 km) bus atidengtas ir pašventintas pamink-linis kryžius Lietuvos laisvės armijos Telšių kuopos Telšių bū-rio partizanams, 1945–1953 m. kovoju-siems ir žuvusiems dėl Lietuvos laisvės, atminti. 11 val. Nevarėnų bažnyčioje bus au-kojamos šv. Mišios už laisvę ir žuvusiuosius. 12 val. išvyksime į Juodinkų mišką, kur vyks paminklo atidengimas ir pašven-tinimas. Po pašventinimo – pasisakymai, skaudžių prisiminimų pasidalijimai, pabendravimas prie kareiviškos košės.

Gegužės 17 d. (šeštadienį) 10 val. Kauno r. Karmėlavos bažnyčioje bus auko-jamos šv. Mišios už Krasnojarsko kr. Unguto „lespromchozo“ tremtinius. Po pamaldų bažnyčios šventoriuje bus šventinamas paminklas tremtinių atminimui.

Maloniai kviečiame dalyvauti.
Informacija tel. 8 612 94 932.

Užsiprenumeruokite „Tremtinį“!

„Lietuvos pašto“ skyriuose ir internetu prenumerata.post.lt galite užsiprenumeruoti savaitraštį „Tremtinį“. Prenumerata priimama iki kiekvieno mėnesio 28 dienos.

Prenumeratos indeksas 0117, kaina:
1 mén. – 8,16 Lt, 3 mén. – 24,48 Lt, 6 mén. – 48,96 Lt.
Dėkojame skaitytojams.

ISSN 2029-509X

Leidėjas LPKTS

Tremtinys

LPKTS puslapis interne: <http://www.lpkts.lt>

Įmonės kodas 3000 32645. Ats./sask. Nr.LT18 70440600 0425 8365, AB „SEB“ bankas.

Redaktorė

Jolita Navickienė

Redakcija:

Dalia Maciukevičienė,

Vesta Milerienė,

Ingrida Vėgelytė

Mūsų adresas: Laisvės al. 39,

LT-44309, Kaunas, tel. (8 37)

323 204, faksas (8 37) 323 214.

Indeksas 0117.

El. paštas:

tremtinys@zebra.lt

Projektą „Lietuvos Laisvės kovų, tremties ir tautos

netekčių atspindžiai“ remia

Spausdino spaustuvė UAB

„Rinkos aikštė“, Josvainių g. 41,

Kėdainiai

Offsetinė spauda 3 sp. lankai.

S P A U D O S ,

R A D I O I R

T E L E V I Z I O S

R È M I M O

F O N D A S

Kaina 2 Lt

Tiražas 2400. Užs. Nr.

Naujos knygos

Lietuvos kančia muziejaus eksponatuose

„Skaitant šią knygą gali susidaryti nuomonė, kad per daug smulkiai aprašau muziejaus kūrimo eigą, tačiau tai tik nedidelė dalis to, ką per tuos nelengvus veiklos metus teko patirti ir išgyventi,“ – rašo knygos „Laiko dulkes nužerus“ autorė, buvusi partizanu ryšininkė, marijampolieta Aldona Vilutienė. Ši knyga – apie Tauro apygardos partizanų ir tremties muziejaus kūrimo bei veiklos istoriją 1993–2007 metais.

Atgimimo laikotarpis – pats svarbiausias 20 amžiaus laisvėjančios Lietuvos įvykis. Jis pažadino laisvą žodį ir prasminges mintis, pakviesdamas žmones kūrybai ir našiai veiklai. Kiekvienas, kuriam sovietmečiu teko patirti skriaudas ir neteisybę, dabar galėjo apie tai kalbėti viešai, rašyti atsiminimus, pateikti visuomenei priespaudą liudijančius dokumentus. Pirmiausia viešumo tribūna pasinaudojo represuoti Lietuvos žmonės – buvę politiniai kaliniai, tremtiniai, Laisvės kovų dalyviai. Apie šių asmenų patirtas kančias lageriuose ir tremtyje – ši Aldonas Vilutienės knyga.

Kai A. Vilutienė sumanė viša, kas patekdavo į jos rankas, susisteminti ir objektyviai įvertinti, ir pasiryžo Marijampolėje įkurti Tauro apygardos partizanų ir tremties muziejų, ne iš karto susilaikė pritariamo. Savo knygoje A. Vilutienė aprašo patirtas nuoskaudas ir trukdžius. Tačiau nenuleido rankų. Bendraminčių patarmai, skatinimas įamžinti Laisvės kovotojų atminimą, savo išskai pastumėjo autorę laužytis visas užkardas.

Marijampolėje įkūrus „Tremtinio“ klubą žmonės be paraginimų, be kvietimo ēmė jame lankytis ir – ne tuščiomis. Vieni dalijosi atminty dar glūdinčiais prisiminimais iš tremties, kiti neše nuotraukas, laiškus, parsivežtas išsiuvinėtas nosinaitės, pasidarytų rožinį ar maldaknyge. Dėjo ant stalo sakydami: „Gal jums pravers?“ Pati to meto situacija rodė, kad reikia kurti muziejų. Aldona Vilutienė tuos sunėstus daiktelius gabeno namo, dėjo į dėžes. Tapusi „Tremtinio“ klubo nare ir Istorinės darbo grupės vadove ēmėsi veiklos, siekdama įamžinti partizanų bei represuotų žmonių atminimą. „Nedelsdama pradėjau

rinkti medžiagą apie Tauro apygardos partizanų kovas ir ją archyvuoti, – prisimena pirmosius veiklos metus Aldona Vilutienė, tai užfiksavusi savo knygoje. – Kartą besikalbant su buvusia partizane, šviesaus atminimo Petronėle Pušinskaitė-Vėlyviene, pastaroji mane

kėjo žūtbūt! Tuo tikslu ji kreipėsi į Marijampolės kraštotyros muziejaus direktorių A. Urbonavičių, prašydama skirti keletą stendų jossukauptiems eksponatams. Gavusi tris, Aldona apsidžiaugė: „Tai muziejaus gimimo pradžia“! Tačiau dar daug kelių teko praeiti, gausybę biurokratių barjerų įveikti, kol „Tauro apygardos partizanų ir tremties“ muziejus atvėrė duris. Tai įvyko 1993 metų lapkričio 21 dieną, kai Lietuvos kariuomenė šventė įkūrimo 75-ąsias metines.

Muziejaus stenduose dominavo Tauro apygardos įkūrėjų, vadų, rinktinės vadų, kovotojų nuotraukos, teritorijų schemas, žemėlapiai, archyviniai partizanų dokumentai. Tremtyje ir lageriuose kentėjusių žmonių tikrovės atspindžiai patalpinti atskirame skyriuje, kur eksponuojami būties reikmenys, laiškai, piešti svekinimai, maldaknygės, žodžiai, parašyti ant beržo

tošies... Svarbiausia Atgimimo laikotarpio įvykių ir nuveikių darbai – baigiamasis ekspozicijos skyrius. Apie muziejaus reikšmę liudija lankytojų palikti įrašai Svečių knygoje.

„Tauro apygardos garbė – visos Lietuvos kariuomenės garbė, jamžinta šiame kovų ir lemčių muziejuje. Tebyloja ainiams apie Tėvynės meilę ir narsą. – Vytautas Landsbergis, 1993.04.10.“

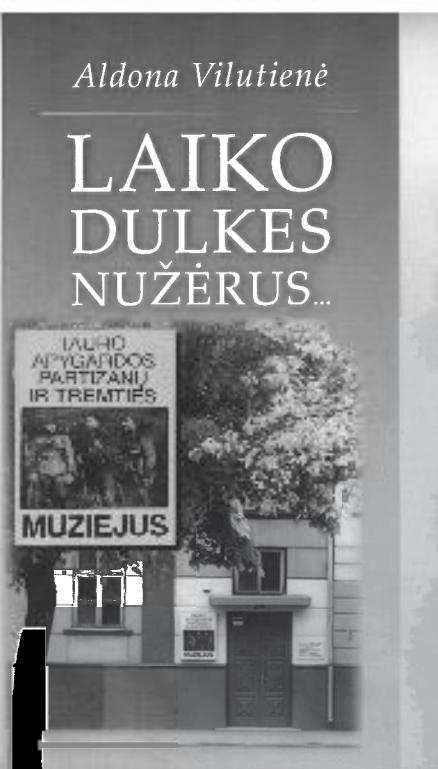
„Su dėkingumu už milžinišką darbą vardin Lietuvos, Atminties ir ateities. – Vytautas Cinauskas.“

„Nuveikėte didelį darbą Tėvynės praeities jamžinime. Dėkui Jums ir teneappleidžia Jus Dvasios stiprybė. – Saulius Tvirbutas, VDU studentas, Kaunas.“

Muziejaus lankytojus pasitinka partizanų maldos žodžiai: „Laimink, Viešpatie, tuos, kurie priversti buvo palikti savo tėviškę bei gimtajį kraštą. Duok jems jėgų pakelti sunkią naštą. Padaryk, kad visi liktų ištikimi Tau, Viešpatie, ir savo Tėvynei. Siusk išminties ir stiprybės tiems, kurie dirba mūsų tautai ir aukoja išdėjos. Padék jems savo tėvišką globą ir meile“.

Prasmingi ir mūsų dienomis labai aktualūs šie maldos žodžiai. Kaip prasminga ir verta dėmesio Aldonos Vilutienės knyga.

Aušra ŠUOPYTĖ

Skaudžios praeities atgarsiai

šis, po ja irgi buvom pasidare slėptuvę... Tokiom salygom ilgai negalejomi išvert, pradėjomsirgti, vaikai gavo džiovą...

Idomu tai, kad dauguma pasakojimų užrašyta tarmiškai. Tai juos daro dar autentiškinius, skaitytojui įdomesnius.

Jadyga Bluijūtė-Jarašienė, gimusi 1923 metais Peliūnų kaime: „Pokario metais Peliūnuose buva daug partizanų, žmonės slapstési nuo rūsų kariuomenės, aja miškuosna.

Mūsų kaime buvolabai daug jų prišaudyta. Menu, per Trejybę, rytė ar septynis nušovi. Pas

mano dėdė, téva pusbroli, išvakarą vyka gegužinės pamaldos,

o po pamaldų – šokiai. Ir jiej ateja, iš miškų. Aš paréjau na-

mo anksčiau, ba mama bari, kad neveliuočiau. Tik paréjau, girdim – šauda. Apskundė kas

tai. Bėga į visas puses, vieni an miškų, kiti an Anykštost ežerą,

ale kap užėja rūsų kariuomenė, tai visus iššaudė. Rytė pas mus

ateja stribai, tévu liepė kinkyt arkli ir nusivarė su padvada.

Tévas turieja sušaudytus vežt

in Semeliškių žydų kapines. Ir

daugiau vyru važiava. Vežda-va ar Žiežmariuosna, ar Se-meliškėsna ir laikydavo pometi aikštę... Tris brolius Seliutas užpuolė bunkerij, saka, ty bunke-

ris buva didelis, suvingais požeme, ale kur tu pasidiesi, kai už-eina kariuomeni. Liepė jiem lįst

laukan. Jieji nelindą, gal patys

nusišovi, gal juos iš automatų kliudi, ale visi trys negyvi...

Vaclova Kazakevičiūtė-Jančiauskienė, gimusi 1929 metais Perkūnkiemio kaime: „Pas mus ateidinėja partizanai, nakvodavo. Prisimenu, troba pilna priklotų šiaudų, mama pečius verda didžiausius sago-nus maista. Aja ir skrebukai. Kartą, kai pamatė ateinat skreibus nuo Lekavičių, tai pabėga per ežerą pakrūmén. Kažkas paskusdava. Žmonės kalbėja, lyg kaimynas (...), bet kas da-bar sužinos...“

Ona Rasutė-Šakienė pasa-koja, kad knyga – tai jos 2003–2012 metų triūsas. Pradėjusi užrašyti tautosaką, žmonių at-siminimus iš Perkūnkiemio kaimo žmonių, vėliau apvažia-vo Kietaviškių, Vievio, Kazo-kiškių, Pastrėvio, Beižionių, Gilucių apylinkes. Klausinėjo žmonių ir besiribojančiame Kaišiadorių rajone. Lietuvos valstybės istorijos institute pa-dėjo dr. Vyktinas Vaitkevičius ir Jevgenijus Žikulinas. Onutė taip pat dalyvavo kraštoto-rinėse ekspedicijose Vievio ir Semeliškių apylinkėse. Su-rinktą medžiagą panaudojo knygoje. Jai padėjo Elektrėnų savivaldybės paminklosaugininkas Kazimieras Stasiulionis... Šio sunkaus darbo gražus rezultatas – įdomi, prasminga ir vertinga knyga „Buvom“.

Stanislovas ABROMAVIČIUS